

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Velká Británie a zvrát války v severní Africe

v letech 1942–1943

Šimon Lenk

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Velká Británie a zvrát války v severní Africe
v letech 1942–1943**

Šimon Lenk

Vedoucí práce:

Mgr. Filip Šisler

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Mýto 2017

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Filipu Šislerovi. za jeho přístup, zejména za jeho trpělivost a odborné vedení mé práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Obsah

1 ÚVOD	1
2 POČÁTKY VÁLKY V SEVERNÍ AFRICE	3
2.1 Britský protiútok a italská porážka.....	6
3 ROMMEL A AFRIKAKORPS NA SCÉNĚ	10
3.1 Operace Crusader s ohledem na SAS.....	14
3.2 Události v severní Africe po Crusaderu a bitva u Gazaly.....	19
4 BRITOVÉ PŘEBÍRAJÍ INICIATIVU	25
4.1 Obrat u El Alameinu.....	26
4.2 Alexander s montgomerym přebírají velení.....	30
4.3 Druhá bitva u El Alameinu – Britská ofenziva a postup.....	33
4.4. Operace Torch.....	37
4.5 Závěr tuniského tažení.....	40
5 ZÁVĚR	44
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
7 RESUMÉ	49

1 ÚVOD

Toto téma je samozřejmě velice rozsáhlé a existuje obrovské množství zdrojů, z nichž bychom mohli čerpat, ovšem my si ukážeme alespoň ty nejdůležitější události, jež vedly ke konečnému poražení německých a italských jednotek.

V úvodu této práce se zaměříme zejména na celkovou situaci Velké Británie na počátku války, přičemž si osvětlíme samotný počátek konfliktu na kontinentu a jeho následné dopady. S přihlédnutím k africkému kontinentu si pak přiblížíme nároky Italů, jenž byli ve stínu svého spojence (Německa), a tak měli v úmyslu z tohoto stínu alespoň částečně vystoupit. Vysvětlíme si nároky Italů a situaci Britů v severní Africe; poté se podíváme na samotný postup a důvody úspěchu či neúspěchu jednotlivých stran konfliktu

Toto téma je samozřejmě značně rozsáhlé a nejvíce nás bude zajímat především období let 1942 a 1943, avšak je důležité zohlednit i problémy s nimiž se jednotlivé strany konfliktu musely vypořádat během let předešlých, přičemž si uvedeme i důvody, díky kterým došlo k zásadnímu italskému neúspěchu v italské africké kampani. Zaměříme se poté na postup Britů, kteří na čas převezmou iniciativu a poženou Italy daleko před sebou, přičemž zohledníme i situaci, jež panovala mezi Němci a Italy, jelikož velká část italského velení velice dlouho odmítala jakoukoliv pomoc svých spojenců.

Teprve před vlastním zničením Italů došlo k náhlému obratu, když konečně svolili Němcům v postupu, tudíž zde nastoupil Rommel s Afrikakorps a započal éru obrovského obratu ve válce v severní Africe, kdy stále přebírala iniciativu britská strana pod velením Wavella či následně Auchinlecka, jejichž přístup se však postupně přestával líbit britskému politickému vedení (především tedy britskému ministerskému předsedovi, který, s nelibostí armády, velice často zasahoval do jejich věcí, aniž by znal přesná fakta). Poté iniciativu převzal Rommel, načež náhle nově příchozí Auchinleck započal sérii úspěšných akcí, naproti tomu však započal i dlouhý ústup až zpět do Egypta, kde se mezitím připravoval na rozhodující relativně úspěšnou obrannou akci, po níž byl však i on odvolán.

Podíváme se i na určitou složitost britského velení a v podstatné části práce se zaměříme i na úlohu speciálních britských jednotek a vliv jejich akcí na výsledek války. Těmito jednotkami byli například příslušníci dnešních britských SAS (tehdy často nazýváni též L Detachment), jejichž členové byli vyčleněni zejména z jednotek britských Commandos a měli za úkol sabotovat letiště, přístavy a různá skladovací zařízení za nepřátelskou linií.

Po první bitvě u El Alameinu se zaměříme i na otázky ohledně odvolání Auchinlecka (jenž působil jako velitel ozbrojených sil na Středním východě a do té doby převzal i přímé velení nad 8. armádou). Zaměříme se též na nahrazující generály, jejich charakter a způsob boje. Těmito generály se pro velení sil na Středním východě stane Alexander a přímé velení 8. armády dostane na starosti Montgomery.

Po těchto změnách se pak zaměříme především na ofenzivní potenciál a bod zlomu při druhé bitvě u El Alameinu, kde se zaměříme na způsob vedení boje a na otázku zásobování (s nímž měly problémy po celou dobu války v severní Africe zejména síly Osy). Následně se přesuneme k dalšímu postupu Spojenců, a to pak zejména při spojenecké vyloďovací operaci s názvem: Operace Torch, jež proběhla na západním a severozápadním pobřeží afrického kontinentu, kde působily zejména americké, ale z části také britské jednotky.

Zaměříme se na problémy, s nimiž se americké i britské jednotky musely potýkat po převzetí iniciativy do vlastních rukou; zejména se pak zaměříme na finální postup a následné obsazování starých pozic, přičemž se nakonec dostaneme až k tuniskému tažení, kde alespoň nastíníme další problémy, s nimiž se jednotky Spojenců musely potýkat do té doby, než se jim konečně podařilo zasadit poslední úder, při němž došlo k následnému finálnímu vyhnání sil Osy z Tuniska, tudíž z celé severní Afriky a zohledníme zde i chybu v úvahách německého a italského velení.

V závěru si pak uvedeme důvody neúspěchu italských a německých sil, přičemž zohledníme i britské problémy. Pokusíme se i zodpovědět otázku, jaký celkový vliv měla konečně africká kampaň na válku v Evropě a v celém světě.

2 POČÁTKY VÁLKY V SEVERNÍ AFRICE

Ještě před tím než se začneme věnovat samotnému obratu průběhu války v severní Africe v letech 1942 a 1943, tedy v době, kdy se pomyslná miska vah v poměru sil přiklonila zpět na stranu Britů a jejich spojenců, měli bychom si nejdříve nastínit, k čemu vlastně nejprve došlo a v jaké situaci se Velká Británie nacházela.

Po pádu francouzského přístavu Dunkerque, z nějž bylo mezi 29. květnem a 4. červnem 1940 úspěšně evakuováno přes 300 000 britských vojáků, a samozřejmě po následném bleskovém postupu německých jednotek západní Evropou, ve své podstatě konče obsazením Francie a ustanovením loutkové Vichistické vlády, Velká Británie ztratila na evropském kontinentu jednoho z posledních významných spojenců.¹ Nejinak tomu bylo v dalších oblastech světa (kupříkladu v Africe), v nichž tyto země prosazovaly svůj vliv a svoji autoritu.

Ovšem, aby toho nebylo málo, Sovětský svaz prozatím nebyl ve válečném stavu s nacistickým Německem, a tak by se dalo konstatovat, že Velká Británie zůstala ve válce po nějakou dobu téměř osamocena, pokud tedy tak trochu drze zanedbáme finanční a materiální pomoc z USA a další síly Commonwealthu, do nichž se řadili například indické, kanadské, australské a novozélandské jednotky. Po pádu Francie zde pak na straně Britů působili také Svobodní Francouzi (a další jednotky z Němci okupovaných států), jenž nechtěli zůstat v područí svých dobyvatelů. Dalo by se říci, že Velká Británie byla ve skutečně tíživé situaci, jelikož Hitler již upíral svoji pozornost přímo k britským ostrovům, nad nimiž nakonec i dojde k leteckým střetům, známým jako Bitva o Británii, jež probíhala od června roku 1940 až do konce téhož roku a měla za úkol především připravit půdu pro invazi německých jednotek na samotné ostrovy.²

Hitlerova svižného postupu Evropou a jeho až překvapivě výrazných úspěchů chtěl využít spojenec Hitlera a tehdejší italský fašistický vůdce Benito

¹ YOUNG, Desmond, *Rommel*, Praha 1995, s. 53.

² MOSLEY, Leonard, *The Battle of Britain*, New Jersey 1979, s. 149.

Mussolini, a tak není ani moc překvapivé, že se Italové připravovali na vlastní dobovačné akce, které se však měly odehrávat právě v severní Africe, kde mělo dojít k přesunu z Itálii obsazeného území dnešní Libye směrem na východ do Egypta, jenž byl však tehdejším britským protektorátem. Následně se italské jednotky měly probojovat k Suezskému průplavu.

Velením italských jednotek v severní Africe byl pověřen maršál Rodolfo Graziani. Tento 58 let starý velitel byl znám už díky svým africkým akcím proti vzdorujícím původním obyvatelům, při nichž si vysloužil přezdívku "řezník".³ Německé velení mělo obavy, zdali budou Italové vůbec schopni nějaké účinnější akce proti Britům. Byla jim dokonce nabízena určitá pomoc, ačkoliv značně omezená, avšak Graziani s italským velením jakoukoliv pomoc zprvu odmítal.⁴ Německý admirál Raeder se mimo jiné zabýval i otázkou severozápadní Afriky. „*Otázka severozápadní Afriky má mimořádnou důležitost. Všechno nasvědčuje tomu, že Británie, za pomoci gaullistické Francie a zřejmě také USA, hodlá učinit z této oblasti centrum odporu a zřídit zde letecké základny pro útok na Itálii...V tom případě by byla Itálie poražena.*“⁵

Graziani původně očekával, že jeho úkol bude zpočátku především defenzivního charakteru, jelikož při plánování útoku, byla ve hře stále i Francie, která by italské jednotky v Libyi mohla ohrozit ze západu z Tuniska, zatímco Britové drželi svá postavení v Egyptě; nicméně po porážce Francie bleskovým německým útokem, byla hrozba na západní frontě prakticky eliminována, a tak byl Graziani pověřen útokem na východ, kde měl v Egyptě postoupit 300 mil a obsadit britskou námořní základnu v Alexandrii.⁶ Takovýto podnik bychom mohli považovat za naprosto scestný a zbytečný, jelikož i sám Graziani přiznával, že italské jednotky se těm britským nemohou rovnat už co do počtu tanků a nákladních vozidel, tak kvalitou vybavení. Avšak Mussolini nedbal Grazianiho protestů a varování. Pravděpodobně chtěl pouze dosáhnout určitých

³ COLLIER, Richard, *The War In The Desert*, New Jersey 1979, s. 19.

⁴ YOUNG, s. 59.

⁵ Tamtéž, s. 58.

⁶ COLLIER, s. 19.

úspěchů proti Britům a ve výsledku ovládnout důležitá území na východ od Kyrenaiky [historická provincie/poloostrov na východě Libye] a popřípadě se zmocnit i samotného Suez. Grazianimu se dostalo alespoň jediného uspokojivého slibu a ujištění o tom, že mu bude poskytnuto na 1 000 tanků. Tento slib nebyl samozřejmě nakonec nikdy splněn, avšak alespoň měl nakonec Graziani logickou záminku, pro zdržení invaze, zatímco očekával dodávku tanků.⁷

Plánování dalšího postupu se odehrávalo zejména v létě roku 1940. „*Mezitím byly nepřátelské akce s Brity omezeny na hraniční šarvátky, jež vyústily ve výsledek, který akorát maršálovy pochyby znásobil: 3 500 padlých Italů proti 150 Britům.*“⁸ Ovšem Mussolini byl netrpělivý, a tak po několika týdnech čekání a plánování vyzval začátkem září Grazianiho k akci nebo postoupení velení jinému velícímu důstojníkovi. S východem Slunce 13. září 1940 se severoafrickou pouští rozezněl zvuk italských vojenských trumpet. Z libyjské pevnosti Capuzzo vyrazily italské tanky, pěchota a dělostřelectvo směrem na východ za egyptskou hranici.

Z počátku se zdálo, že Grazianiho pesimistické úvahy zůstanou nenaplněny, jelikož i celé 4 dny po opuštění Capuzza stále nenarazili na větší britský odpor. V té chvíli se jim podařilo obsadit pobřežní osadu jménem Sidi Barrani asi 60 mil od hranice, avšak kromě mešity a policejní stanice, bylo toto místo spíše jakousi vesnicí sestávající z několika málo chatrčí.⁹ Pro Italy to musela být jistě až příliš snadná kořist. Co však nevěděli, byla informace, že britské jednotky se stáhly ze Sidi Barrani asi o 80 mil hlouběji do egyptské vesnice zvané Mersa Matruh.¹⁰ Britové provedli tento tah samozřejmě s určitým logickým záměrem. Početní síla jejich jednotek, které byli schopni v té době nasadit, nebyla tak rozsáhlá jako Italů, avšak snadno je předčili jak kvalitou svého vybavení, tak schopností lepšího zásobování. Stažením se hlouběji

⁷ Tamtéž, s. 19.

⁸ Tamtéž, s. 19..

⁹ Tamtéž, s. 19.

¹⁰ Tamtéž, s. 20.

do Egyptského vnitrozemí podél pobřeží mělo za úkol především zkrátit zásobovací trasy Britů a naopak prodloužit ty italské. Graziani ovšem nedovolil svým jednotkám pokračovat dále do Egypta, nýbrž raději svým vojákům přikázal, aby se u Sidi Barrani zakopali. Britové udělali to samé pod velením generálporučíka Richarda Nugenta O'Connora a po další tři měsíce se pak tyto jednotky téměř nepohnuly ze svého místa.¹¹

2.1 Britský protiútok a italská porážka

Velení v Káhiře, v čele s velícím generálem Sirem Archibaldem Wavellem, čekalo na posily jak ve formě lidských zdrojů, tak materiálních, mezi něž se počítaly i nově přichozí tanky speciálně navržené pro podporu postupující pěchoty. Obě strany se setkávaly s různými potížemi běžnými v pouštním boji. Poušť byla nelítostná k vojákům, technice i zbraním. Nacházení orientačních bodů v poušti představovalo také velký problém a provádět úkoly ve větší vzdálenosti od pobřeží, bylo často považováno za sebevražedné mise. Italové si začali zvykat spíše na relativně pohodlné trvalé osady, doufajíc v poziční válku. Domovem Britů se postupem času stávala poušť samotná, jejíž výhody začali přijímat začátkem prosince 1940.¹² Ovšem objevily se i další problémy.

Ačkoliv se britským bombardérům podařilo při jednom z nočních letů zneškodnit tři italské válečné lodě a tím si zabezpečit o něco volnější lodní zásobovací cesty ve Středozemním moři, objevil se nový problém ve formě italsko-německé invaze do Řecka. Ministerský předseda Neville Chamberlain slíbil v dubnu 1939 Řekům jakoukoliv potřebnou podporu v případě napadení. Winston Churchill hodlal tento slib dodržet, a tak tlačil na Wavella a velení v severní Africe a na Blízkém východě, aby poskytly zálohy na pomoc Řecku.

Když však ministr války Anthony Eden navrhl převézt obrovské množství zásob z Afriky do Řecka, Wavell se vzepřel, protože by jednoduše přišel o zásoby potřebné k ofenzivě, přičemž na Edena zapůsobil takovým způsobem, po němž

¹¹ Tamtéž, s. 20.

¹² Tamtéž, s. 21.

ministr války odeslal Churchillovi depeši, v níž stálo pouze: „*Egypt – důležitější než Řecko.*“¹³ Toto možná až doporučení na Churchilla zapůsobilo, a tak dočasně nebylo výsledné oslabení jednotek v Africe až tak citelné.

Přípravy k ofenzivě byly již v plném proudu. Podle informací získaných díky pozemnímu a leteckému průzkumu, vyšlo najevo, že mezi dvěma obranými tábory kolem Sidi Barrani je asi 15 mil široká, nehlídaná mezera. Generál O'Connor poté navrhl využít této mezery v obraně a poslat skrz ní několik divizí, mezi něž patřila 4. Indická a 7. Obrněná divize. Ve své podstatě chtěl napadnout nepřítele z několika stran.¹⁴ Pozoruhodné je, že O'Connor měl pro tento útok k dispozici pouze kolem 30 000 mužů, zatímco Italové měli v Egyptě asi 80 000 mužů. 6. prosince se dvě britské divize daly do pohybu vstříc akci nazvané Operace Compass.

9. prosince již došlo k prvním bojům. Italská posádka v prvním ležení byla dokonale zaskočena útokem, který začal v 5 ráno a skončil o pouhé tři hodiny později, přičemž bylo zajato asi 2 000 Italů. Docházelo i ke kuriózním situacím, když se například jedna posádka vzdala a její velitel tvrdil, že vyprázdnil poslední zásobník, zatímco za ním leželo několik beden nespotřebované munice. Obsadit Sidi Barrani trvalo pouhé dva dny s podobným průběhem jako v předchozích střetech.¹⁵ 12. prosince 1940, tedy tři dny po prvním významnějším střetu, britské síly zaznamenávaly úspěchy, které téměř nikdo nečekal. Vzdalo se jim a bylo zajato, na 39 000 Italů a k podobným úspěchům docházelo i nadále. Do 16. prosince již britské jednotky obsadily Capuzzo a další pevnost s názvem Bardia v Libyi a dosáhly i dalších nezanedbatelných úspěchů.¹⁶

Graziani byl už v té době v téměř až zoufalé situaci. Britské jednotky drtily jednu italskou divizi za druhou a v průběhu prosince 1940 a ledna 1941 pokračovaly neúnavně dále na východ, přičemž tyto neúspěchy mu samozřejmě byly vyčítány Mussolinim. Ztráty byly stále vyšší a vyšší, takže jedinou útěchou

¹³ Tamtéž, s. 23.

¹⁴ Tamtéž, s. 26.

¹⁵ Tamtéž, s. 27.

¹⁶ Tamtéž, s. 29.

se mohlo snad stát jen to, že Hitler sám přehodnotil přístup k severní Africe (koncem roku 1940 se již plně začínal obracet proti Balkánu a Sovětskému svazu) a počátkem roku 1941 přesunul několik leteckých jednotek, aby se s patřičným efektem postaraly o zásobovací konvoje Britů ve Středomoří. Toto rozhodnutí také předznamenalo téměř dva roky dlouhé, intenzivní bombardování a ve své podstatě i obléhání ostrovní Malty, jež byla jedním z nejdůležitějších opěrných bodů britského letectva a námořnictva ve Středomoří.¹⁷

Postup Britů se mezitím nepatrně zpomalil, ale i tak muselo příslušníkům britských expedičních sborů připadat, že je to jen jakási téměř bezproblémová jízda podél pobřeží a jedinými nepříjemnostmi mohla být ve skutečnosti pouze poušť samotná; nesnesitelné horko přes den a naopak teploty pod bodem mrazu přes noc. Už 20. ledna 1941 stály O'Connorovy jednotky před Tobrukem a se západem Slunce o den později byl v britských rukách, načež jen o osm dní později padla i Derna, která leží asi 100 mil západně od Tobruku.¹⁸ 5. února se O'Connorovy jednotky blížily již k Benghází. Maršál Graziani se mezitím přesunul do Tripolisu a armáda, již v Benghází zanechal, se vzdala 7. února 1941.¹⁹ 12. února chtěl O'Connor přesvědčit Wavella k pokračování útoku směrem na hlavní stan italského odporu, Tripolis, avšak bylo mu oznámeno, že síly, jež měly Britové nyní k dispozici budou přesunuty na pomoc Řekům. Je to vlastně ironie. Za dva měsíce se O'Connorovi podařilo postoupit asi o 500 mil a ve výsledku dokázal zajmout na 130 000 Italů, zničit nebo zabavit na 400 tanků, 1 000 děl a obsadil pevnostní města Bardia a Tobruk.²⁰ Toto vítězství bylo však až příliš rychlé, zároveň však nedotažené.

Pokud si to tedy shrneme, tato britská akce, jež nesla název: Operace Compass, byla neuvěřitelným úspěchem britských expedičních sborů a jejich spojenců, kdy se Britům podařilo početnější, ale hůře vybavené Italy naprosto

¹⁷ Tamtéž, s. 31.

¹⁸ Tamtéž, s. 32.

¹⁹ KEEGAN, John, *Churchillovi generálové*, Praha 1991, s. 236–237.

²⁰ COLLIER, s. 33.

zaskočít. Avšak střet politiky s vojenským velením zde ve výsledku předznamenal téměř až katastrofální výsledek. Slib, který dal Chamberlain Řekům, a který hodlal Winston Churchill dodržet, se jevil z pohledu kampaně na Blízkém východě a v severní Africe naprosto nelogickým řešením situace, kdy odliv sil na pomoc Řekům znamenal, že Wavell již nebyl schopen Italy vyhnat ze samotné Afriky a tím připravil půdu pro příchod německých Afrikakorps. Ovšem tento budoucí neúspěch nemůžeme dávat za vinu jen Wavellovi jako spíše politicky motivovaným činům Churchilla, který rád zasahoval přímo do vojenských operací armádního velení, aniž by si okamžitě uvědomil důsledky svého jednání.

3 ROMMEL A AFRIKAKORPS NA SCÉNĚ

Co se týče italské svízelné situace na počátku roku 1941, dalo by se říci, že Hitler sám ze začátku nevěnoval přílišnou pozornost otázce severní Afriky, ačkoliv věděl, že ji nesmí ve válce ztratit. Možná to bylo i na popud některých generálů, možná právě proto, že Mussolini si byl až přespříliš jistý svojí výhrou, a tak je také zřejmé, že Hitler chtěl ještě počátkem roku 1941 dokázat jednoduchý fakt. Italští vojáci jsou dobří v práci, možná i dobří inženýři, ale byli až zoufale mizerní v boji. Mohli bychom konstatovat i to, že Hitler nechal Mussoliniho, aby se doslova vykoupal ve vlastní šťávě a až by ho dostatečně vytrestal, svolil by k vyslání určité omezené pomoci.²¹ Ale situace nebyla taková, že by Hitler samotný bránil pomoci Italům. Samotní Italové byli víceméně spíše pyšní a arogantní, tudíž pomoc nepřijímali až do doby, kdy už bylo téměř pozdě.

Graziani tedy ničeho nedosáhl, byl odvolán a na jeho místo nastoupil generál Gariboldi, a když tedy Italové konečně svolili, Hitler přislíbil pomoc německé 5. lehké (motorizované) divize, jejíž přesun měl proběhnout mezi 15. a 20. únorem.²² Velení německých jednotek měl převzít velmi schopný tehdy ještě generálporučík Erwin Rommel, který zde měl prozatím zastupovat pouze podpůrnou funkci v obraně již tak zdecimovaných italských pozic v malé oblasti Tripoliska. „*Když v poledne 12. února 1941 poprvé vystoupil ze svého letadla na africkou půdu, italský ústup směrem k Tripolisu byl ještě v plném proudu. Rommel zastihl italské vojáky, jak balí, aby ještě stihli nějakou loď zpátky do Itálie.*“²³ Rommel byl však rozhodný a jal se ihned letecky prozkoumávat situaci v oblasti kolem Tripolisu, aby měl přehled o situaci a dokázal zajistit dostatečně silnou obranu. Jen o celé dva dny později, tedy 14. února, se do Tripolisu přeplavily první jednotky – předvoj Afrikakorps.²⁴

Pomalou, ale jistě, začal Rommel připravovat obranu svých pozic proti dalšímu útoku, jelikož se domníval, že Britové začnou opět brzy postupovat. A tak už dopředu vysílal některé své jednotky na východ od Tripolisu, aby

²¹ IRVING, David John Cawdell, *Rommel. Liška pouště*, Brno 1995, s.85.

²² YOUNG, s. 60.

²³ IRVING, s. 87.

²⁴ Tamtéž, s. 89.

vyhledávaly kontakt s nepřítelem. Dokonce se jim podařilo obsadit nové nechráněné pozice, ale žádný protiútok po nějaký čas stále nepřicházel. „*Rommel očekával útok Britů, ale v dohledné době nemělo k žádnému dojít. Sedmá obrněná divize byla přesunuta do Egypta...Přijela ji vystřídat polovina druhé obrněné divize. Druhá polovina byla vyslána do Řecka. Šestá australská divize byla rovněž stažena a vystřídána částí nezkušené deváté australské divize...Kromě toho byla celá britská armáda v severní Africe připravena o velkou část výzbroje, která byla poslána do Řecka.*”²⁵ Právě i díky těmto důvodům Britové ze začátku nepodnikali žádné příliš provokativní a ofenzivní akce. Naopak se víceméně zakopali a pouze čekali. Mezitím Rommelovi připruly nové posily ve formě obrněných jednotek.

Rommelovy rozkazy byly poměrně jasné. Měl zastávat spíše defenzivní formu boje, avšak takovýto druh boje se nedal považovat přímo za jeho styl. Hned poté, jak byl hotov se zajištěním dostatečně silné obrany Tripoliska a po několika menších potyčkách s Brity, jal se plánovat i vlastní protiútok s cílem dostat se dále na východ přes Al Agheilu (letiště a pevnost), vyrvat Britům ze sevření Běnghází, získat Tobruk a následně začít s plným útokem směrem na východ do Egyptu a k Suezmu. Teprve 21. března bylo Rommelovi oznámeno, aby začal s plánováním protiútoků k zisku Kyrenaiky. Rommel s těmito plány počítal již o něco dříve, avšak původně plný útok proti britským pozicím předpokládal až v květnu. Ovšem kdyby Rommel čekal na své posily, které během té doby měly dorazit, riskoval by, že Britové vybudují v oblasti dostatečně silnou obranu a mohl by tím riskovat i hněv a nepřízeň Hitlera. Jeho akce se tak naplno rozjely víceméně od konce března, kdy svým jednotkám přikázal něco, co by se podle vojenské terminologie většiny moderních zemí dalo téměř považovat za takzvaný boj průzkumem. Tyto průzkumy byly tak dobře naplánované a provedené, až díky tomu postupem času velmi rychle přerostly v plnohodnotnou a úspěšnou ofenzivu.²⁶

Průzkumy bojem byly velice úspěšné a následné rozsáhlejší útoky byly opravdu účinné, jelikož během noci již Romellovy jednotky obsadily britské

²⁵ HOYT, Edwin P., *Boje v severní Africe*, Praha 2003, s. 14.

²⁶ YOUNG, s. 70.

postavení u Mersa el Brega, kde ukořistily na padesát kulometných transportérů [takzvané Universal nebo Bren Carrier] a třicet nákladních automobilů.²⁷ To ovšem Rommela nezastavilo. Pokračoval dále na východ, přičemž dokázal obsazovat stále rozsáhlejší území. Nechal dokonce vyrobit makety tanků, čímž dokonale zmátl britskou zpravodajskou službu. 2. dubna 1941 padla Agedabia a ihned poté začala Romellova armáda obsazovat její okolí. Britové se jali evakuovat Kyrenaiku, protože se díky dříve vyrobeným německým maketám tanků a nenadálému rychlému postupu Němců obávali, že v oblasti disponují mnohem větší armádou. Ovšem i Wavell si přes všechny Rommelovy triky moc dobře uvědomoval, že sám je ve skutečnosti velmi slabý, tudíž rozdal rozkazy, aby britské jednotky ustoupily do BENGHÁZÍ.²⁸ O'Connorovo místo v BENGHÁZÍ nyní zaujímal nový generál Neame, který však nebyl tak zkušený a již po pádu Agedabie začal vyklízet BENGHÁZÍ, přičemž ustoupil dále na východ.

BENGHÁZÍ bylo nedlouho poté, přesněji 3. dubna v noci, obsazeno Rommelovými jednotkami, přičemž část svých jednotek vysílal dále dopředu, i když tentokrát o něco opatrněji. Ovšem do 8. dubna již Rommelova armáda dobyla celou Kyrenaiku, nemluvě o zajištění generála O'Connora, jenž přijel na pomoc generálu Neamovi.²⁹ Do 10. dubna se toho již příliš nestalo, avšak německo-italský postup byl neúspěšný a pouze předznamenával brzké obléhání Tobruku, jež Rommel považoval za jeden ze stěžejních cílů celého postupu. Rommelovi se pak velice dařilo v obsazování pozic v okolí Tobruku, a dokonce Tobruk samotný byl prakticky odříznut. Obléhání, jež probíhalo prakticky od 11. dubna asi až do 10. prosince 1941, by se dalo považovat za relativně úspěšné, avšak k dobytí samotného Tobruku ještě ve stejném roce vůbec nedošlo. Navíc k sobě posádka tohoto pevnostního přístavu dokázala vázat mnohem větší sílu, než jakou měla sama k dispozici. Důvodem byly zejména nezkušené italské jednotky a velmi propracované obranné pozice pevnosti. Rommel měl sice již k dispozici několik divizí italských i německých jednotek, avšak italští vojáci bohužel pro Rommela postrádali dostatečně kvalitní výcvik, a tak se často v průběhu bojů stávalo, že když se konečně jeho jednotky mohly dostat do nějaké

²⁷ Hoyt, s. 18.

²⁸ Tamtéž, s. 19.

²⁹ Tamtéž, s. 23.

výhodné pozice, či výhodného postavení, většinou úspěch ztroskotal právě na Italech. Přesto je zajímavé, že obrana Tobruku vydržela. Obléhání bylo jistě v některých chvílích skoro až nesnesitelné. Mimo jiné, byly zde umístěny všemožné jednotky Commonwealthu, ale v okolí působili i Svobodní Francouzi, Poláci případně i Čechoslováci.

200 kilometrů na západ od Alexandrie působil kupříkladu 11. československý pěší prapor, který se jen těsně vyhnul své zkáze, jelikož bylo začátkem června Wavellem rozhodnuto o protiofenzivní akci směrem k Fort Capuzzu a Tobruku, v níž měla svoji roli sehrát právě i tato skupina [nakonec působila při obraně Tobruku od 21. října 1941], avšak naštěstí byla z akce v poslední chvíli odvolána a nahrazena britským praporem 1. Buffs.³⁰ Tato akce nesla název: Operace Battleaxe. Churchill po Wavelllovi požadoval nějakou akci již o měsíc dříve, avšak Wavell na Churchilla naléhal s tím, že nebude mít k dispozici dostatečné síly dříve než začátkem června. A skutečně Wavell nakonec protiofenzivu posunul až na 15. června 1941, avšak tato akce, jejímiž cíly byla pevnost Capuzzo a snaha ulevit obléhanému Tobruku, katastrofálně ztroskotala na špatném plánování i na nepřesných informacích od zpravodajců.³¹ „Rommel trpěl nedostatkem benzínu a zásob, což byly problémy provázející ho během celého válečného tažení. Zato však měl obrovské zkušenosti z vedení války s tanky a odhodlání zvítězit.“³²

Operace Battleaxe nakonec skončila po třech dnech bojů, 17. června 1941 naprostým nezdarem, kdy se britským jednotkám nepodařilo dosáhnout byť jediného důležitého posunu v pouštní válce. Jedinou útěchou pro Brity se stala skutečnost, že Rommel bral jejich protiofenzivu jako skutečnou hrozbu, tudíž k obraně použil značné zdroje, díky čemuž se zároveň Rommela podařilo po nějakou dobu zdržet od významnějších útoků proti silám Britů a po několik měsíců se mu nepodařil ani žádný průlom v tobrucké obraně. Britská prohra měla za následek také odvolání dosavadního velitele britské armády v severní Africe. Generál Wavell byl doslova uklizen (v podstatě na něj byla svalena vina

³⁰ BROD, Toman, *Tobrucké krysy. Osudy a boje československých vojáků na středním východě v letech 1940–1941*, Praha 2008, s. 92.

³¹ HOYT, s. 38.

³² Tamtéž, s. 39.

za dosavadní neúspěchy, ačkoliv pravdou zůstává, že nebyť odčerpání materiálu a mužstva do Řecka, možná by se byl schopen ubránit německo-italské hrozbě). Na jeho místo byl dosazen tehdejší vrchní velitel britských sil v Indii Sir Claude Auchinleck, jenž převzal velení na začátku července.³³ I na něho samozřejmě Churchill vyvíjel tlak, aby začal něco dělat a zatlačil Němce, respektive Italy, zpět, avšak Auchinleck byl již předem upozorněn náčelníkem imperiálního generálního štábu Sirem Johnem Dilem, že na něj budou vyvíjet obrovský tlak a ať tedy nepodniká nic, na co není skutečně připraven; podle této rady se Auchinleck téměř okamžitě zařídil, přičemž trval na tom, že ofenziva nezačne dříve než 1. listopadu.³⁴ Avšak kvůli dodatečným komplikacím (například s výcvikem některých jednotek) se samotná protiofenziva i tak posunula ještě o několik týdnů. Auchinleck očividně nechtěl nic podcenit, protože si byl vědom, že právě díky uspěchaným rozhodnutím (a urgentnímu popostrkování Churchillem k nějaké činnosti), kdy nebyly jednotky dostatečně připraveny, ba ani zásobeny, dopadla předchozí operace Battleaxe naprosto katastrofálně.³⁵ Je skoro až úsměvné, že Rommel a jeho štáb naplánoval svůj vlastní útok proti Britům na 23. listopadu 1941, ovšem Britové nakonec zaútočili dříve, a tak Němci museli od svých plánů na nějaký čas upustit.³⁶

3.1 Operace Crusader s ohledem na SAS

Politické vedení v Londýně již bylo patřičně nervózní z posledních neúspěchů v severoafrické kampani, a tak nepřestávalo vyvíjet stále větší tlak na Auchinlecka a jeho štáb. Přípravy na operaci Crusader byly oproti operaci Battleaxe poměrně rozsáhlé a podrobné. Trvaly také poměrně dlouho. Operace byla Auchinleckem nejméně jednou odložena, a to i přes odpor britského ministerského předsedy, jelikož jak již bylo zmíněno výše, setkal se hned s několika problémy, nemluvě o tom, že tato akce zahrnovala mnoho složek armády (včetně několika naprosto nových).

³³ Tamtéž, s. 42.

³⁴ Tamtéž, s. 43.

³⁵ STRAWSON, John, *Bitva o severní Afriku*, Praha 2012, s. 76.

³⁶ YOUNG, s. 77.

Jmenovitě šlo pak například o relativně novou jednotku, založenou v létě roku 1941, jež se oficiálně nazývala nejčastěji L Detachment. Také byla přezdívána SAS, neboli Special Air Service, což odkazovalo na její původní určení, tedy specializaci na boj ze vzduchu, respektive noční výsadek za nepřátelskou linií a způsobení co největších škod, především pak na letištích, kde jim šlo zejména o zničení co nejvíce stíhacích letounů (stíhací letouny byly primárním cílem, bombardéry sekundárním cílem), muničních skladů, cisteren atd. (později docházelo i k útokům na přístavy). Tuto jednotku založil poručík David Stirling, jenž snil o malé úderné jednotce, která by měla výcvik podobný britským Commandos, avšak působila by v mnohem menších skupinách formou útoku udeř a uteč a byla zvyklá na extrémní podmínky v poušti [velká část členů byla poté skutečně rekrutována právě od Commandos]. Problém v dnes již zavedeném a více známém názvu, tedy SAS, spočíval v tom, že zpravodajské služby během války vypustily směrem k Němcům a jejich spojencům desinformaci, která hovořila o jednotce, jež již nesla tento krycí název. Avšak byla to pouze klamná informace, která měla za cíl zmást nepřítele, aby si myslel, že v poušti působí mnohem silnější jednotka, díky níž mají Britové k dispozici více mužů. Proto byl ze začátku mnohem častěji využíván název L Detachment, popřípadě L Detachment, Special Air Service Brigade. Písmeno L pak značilo něco jako pořadové označení jednotky od A, B, C, D, až L, jež však, s výjimkou L, nikdy neexistovaly.³⁷ Avšak pro jednodušší popis budeme tuto jednotku popisovat častěji jako SAS.

Původní plán Operace Crusader počítal zejména s vyhnáním Němců a Italů z libyjského poloostrova Kyrenaiky, nebo alespoň uvolnění tobruckého přístavu. V této operaci měla právě i jednotka SAS svoji podpůrnou roli, kdy měla být v noci 16. listopadu 1941 shozena za nepřátelskou linií a v pěti jednotkách, z nichž každá s sebou přepravovala asi 60 Lewesových bomb [Lewesovy bomby byly pojmenovány po jednom z důstojnických členů jednotky, který ve svém volném čase vymyslel a sestrojil nálož, jež bylo možno snadno připevnit na určitý předmět, a navíc měla roznětku s jakousi primitivní formou časovače, u kterého se dalo jen zhruba odhadovat, kdy skutečně vybuchne]. Měla

³⁷ MACINTYRE, Ben, *Rogue Heroes. The History of the SAS, Britain's Secret Special Forces Unit That Sabotaged the Nazis and Changed the Nature of War*, New York 2016, s. 28.

zaútočit na pět nepřátelských letišť, kde se nacházelo asi 300 letadel. Tato první podpurná akce dopadla ovšem katastrofálně, zejména pak díky velmi špatným povětrnostním podmínkám, jež po seskoku vedly k většinové ztrátě vybavení, přičemž z původních 55 členů jednotky se jich k 19. listopadu navrátilo pouze 21. Ostatní byli buď mrtví, zranění, pohřešovaní či v zajetí.³⁸ Avšak i přes totální neúspěch a původní obavy, zdali vůbec SAS přežije, úspěšné akce tuto jednotku teprve čekaly a jejich útoky se postupně stávaly mnohem lépe organizovanými a samozřejmě úspěšnějšími, a to možná proto, že ještě během operace Crusader jednotka významně změnila svoji taktiku boje. Členové SAS tím někdy i relativně velkou měrou dopomohli k tomu, že se snížila intenzita leteckých útoků na jednotky jak v severní Africe, tak poté i na těžce zkoušené Maltě ve Středozemním moři. Na Maltu se mezitím přesunul také John C. Kendrew s celkem důležitým úkolem, a to naučit personál R.A.F. obsluhovat radar, přičemž v prosinci roku 1941 se přesunul pro změnu do Káhiry s podobným úkolem.³⁹

Co se týče samotné Operace Crusader, byl začátek této akce po dlouhých rozepřích mezi generálem Auchinleckem a Churchillem stanoven s konečnou platností na 18. listopad 1941. Po zajištění až dostatečné obrany, upevnění pozic v Sýrii dále na východě; po ujištění se o dostatečné podpoře leteckých a námořních sil, které měly za úkol spolupracovat s pozemní armádou; a nakonec po řádném výcviku a vybavení obrněných jednotek, bylo vše připraveno. Nově vytvořená 8. armáda, sestávající z XIII. a XXX. sboru byla pak podřízena generálporučíkovi Cuninghamovi, jenž byl podřízen Auchinleckovi.⁴⁰

Mezitím 17. listopadu došlo k neúspěšné akci s cílem zajmout nebo zabít generála Rommela. Britská zpravodajská služba určila přesné místo, kde se měl Rommel nacházet, ale měla tu smůlu, že zrovna v té době se německý generál nacházel dočasně v Římě. *„Hned nazítří, 18. listopadu, zahájili Britové ofenzívu...V 6 hodin ráno osmá armáda vyrazila. Tuto armádu v počtu 100 000*

³⁸ Tamtéž, s. 60.

³⁹ MCCLOSKEY, Joseph F., *British Operational Research In World War II*. In: *Operations Research*, 35, 1987, 3, s. 460.

⁴⁰ STRAWSON, s. 79.

mužů vedly tanky."⁴¹ Přesun Britů probíhal zpočátku velmi svižně a podařilo se jim ihned obsadit několik výchozích pozic, avšak již 19. listopadu začaly britské síly narážet na silnější německý a italský odpor, který se postupem času začal zintenzivňovat. Ovšem Rommel čelil značné převaze. Britové měli k dispozici na 900 tanků, zatímco Němci a Italové měli dohromady kolem 400 tanků. Letecká převaha Britů pak byla naprosto kolosální. 1 100 letounů R.A.F. proti 320 letadlům luftwaffe a italského letectva.⁴²

Ačkoliv se Rommel bránil celkem schopně a na konci listopadu ještě stále odrážel britské pokusy o uvolnění Tobruku, 28. listopadu se k přístavní pevnosti probila novozélandská divize, jež byla však 30. listopadu z velké části zničena, a tak byl Tobruk znovu odříznut.⁴³ Britové pociťovali značné ztráty, ovšem ani Němci a Italové nebyli beze ztrát. 1. prosince se Britům opět začínalo dařit a navíc se k Rommelovi donesla 4. prosince zpráva o tom, že nedostane nové zásoby dříve než na konci prosince.⁴⁴ Rommelovi nezbylo nic jiného než ustoupit. Ovšem jeho ústup nebyl žádným chaotickým a bezhlavým úprkem. Šlo o ústup, kdy se Rommelovi dařilo odrážet samotné britské útoky a zároveň pro něj bylo relativně snadné se systematicky stahovat do výhodnějších obranných pozic. Samotná operace Crusader v podstatě skončila již 7. prosince 1941, kdy se podařilo dočasně uvolnit i obklíčení Tobruku a západ Kyrenaiky byl opět pod britskou kontrolou, ovšem během prosince pak došlo ještě k několika tankovým i pěchotním bitvám s rozporupnými výsledky, tudíž se často uvádí jako konec 30. prosince 1941. V polovině prosince měli Britové stále navrch, ovšem situace se do poloviny roku 1942 opět zcela změní.

V noci ze 14. na 15. prosince 1941 pak podnikla i britská SAS ve spolupráci s LRDG [Long Range Desert Group – speciální motorizovaná jednotka pro různé úkoly v poušti; kupříkladu pak byla určena i pro dopravu a vyzvednutí Commandos či SAS; se samotnými SAS zažívali vojáci s LRDG plodnou spolupráci především na přelomu let 1941 a 1942] svůj vlastní útok na několik letišť. Díky nezdařilému útoku na počátku Operace Crusader byli však

⁴¹ HOYT, s. 53.

⁴² Tamtéž, s. 54

⁴³ Tamtéž, s. 57.

⁴⁴ Tamtéž, s. 58.

již Němci i Italové ve větší pohotovosti, a tak měli i tentokrát muži z britské SAS tu smůlu, že se jim podařilo vyhodit do vzduchu pouze několik desítek letadel.⁴⁵ I tak se ovšem tato akce dala považovat za relativní úspěch, protože při ní tentokrát nikdo z jednotky nepřišel o život.

Operace Crusader se ve výsledku dala považovat za určitý britský úspěch, kdy se Britům alespoň na určitou chvíli podařilo oddálit německou ofenzivu, a také se povedlo uvolnit německé sevření Tobruku. Ovšem Britové při této akci utrpěli značné ztráty, nehledě na místy zmatené velení a jisté vyčerpání svých sil, kterého Němci v průběhu dalších měsíců efektivně využili, ačkoliv jejich motorizované a obrněné jednotky postrádaly dostatek pohonných hmot. Již v druhé polovině ledna Rommel začal s novými útoky, o kterých si Britové původně mysleli, že půjde jen o průzkum bojem a poté se stáhne, ovšem v tom se samozřejmě velice zmýlili, jelikož Rommelovi se nejdříve podařilo dobýt Agedabii, a následně dobyl Antelat a Saunnu. To vše se odehrálo do 22. ledna 1942 [21. ledna vyrazili Němci do útoku], přičemž již 29. ledna Rommel opět dobyl Bengházi a do rukou se mu dostalo obrovské množství britských zásob.⁴⁶

Němci se u britských jednotek často setkávali se zmateným ústupem, avšak Auchinleck se samozřejmě snažil přijmout jistá protiopatření, a tak jako celkem schopný stratég studoval britské porážky, aby se z nich poučil [to byl například rozdíl mezi ním a mezi v budoucnu velícím Montgomerym; Montgomery byl také opatrný, avšak mohli bychom ho považovat spíše za taktika a v některých chvílích více impulzivního člověka, který pro změnu dokázal o něco lépe improvizovat]. Ovšem Auchinleckovi se nedostalo pochopení a opět na něj byl vyvíjen značný tlak, často politicky motivovaný. „*Na konci února 1942 začal ministerský předseda Churchill opět naléhat na zahájení akce. Nepřestal naléhat celé jaro a 10. května dal Auchinleckovi ultimátum: buď v červnu zaútočit, nebo odstoupit z funkce.*“⁴⁷ Toto ultimátum bylo však podloženo i dalšími důvody. V polovině května měly být vyslány dva konvoje

⁴⁵ MACINTYRE, s. 71–79.

⁴⁶ HOYT, s. 62.

⁴⁷ Tamtéž, s. 63.

z Alexandrie a Gibraltar, aby se pokusily dosáhnout Malty a doručily jim čerstvé zásoby.⁴⁸

Britská zpravodajská služba mezitím upozorňovala velení v severní Africe, že se opět chystá německý útok, avšak britské výzvědné služby se tolikrát mýlily, že jejich upozornění někteří generálové z velení nevěnovali pražádnou pozornost, což se ve výsledku ukázalo jako obrovská chyba, která měla vyhnat britská vojska vstříc dalším ústupovým akcím, při nichž měla konečně přijít i o samotný Tobruk a nejen o ten.

3.2 Události v severní Africe po Crusaderu a bitva u Gazaly

Ještě před událostmi bitvy u Gazaly, a ve své podstatě úspěšných obranných ústupových akcí u Bir Hakeimu a několika nájezdů SAS na další z německých letišť, předcházela těmto bojům jedna akce, jež by se mohla zdát svým úspěchem, respektive neúspěchem, bezvýznamná, možná až zbytečná. Avšak nutno říci, že tato akce byla rozhodně troufalá a možná až obdivuhodně drzá. Před jedním z posledních, ale velmi úspěšných náporů Rommelových sil proti Britům, se totiž odehrála mise, jež měla relativně dobrou myšlenku, avšak problematické provedení.

Šlo tehdy o nájezd Stirlingových SAS (nebo přesněji L Detachment) na přístav v Benghází s víceméně bláznivým nápadem, kdy v přestrojení za Němce chtěli proniknout co nejbliže k lodím v přístavu, umístit na ně nálože, popřípadě položit nálože na cokoli logicky významného pro zásobování Němců a Italů a poté se opět stáhnout do pouště. Hlavním cílem však bylo potopit alespoň dvě velké lodě, které by dokázaly přístav samotný zablokovat. Tato akce se uskutečnila ještě několik dní před Rommelovým útokem u Gazaly, kdy se jednotka SAS, nebo tedy spíše L Detachment, přesunula 21. května 1942 přímo do Benghází v ukořistěných, či upravených vozech [bylo vcelku běžné, že i Němci a Italové používali ukořistěnou britskou techniku].⁴⁹ Akce zpočátku probíhala poklidně a nic nenasvědčovalo tomu, že by mělo dojít k jakýmkoliv

⁴⁸ MACINTYRE, s. 121.

⁴⁹ Tamtéž, s. 105.

komplikacím (i přesto, že jednomu z ukořistěných dopravních prostředků stále něco hlasitě kvílelo v oblasti kol, a tak toto vozidlo přitahovalo nežádanou pozornost).⁵⁰

Toto znevýhodnění jednotku opravdu málem stálo prozrazení, což by mohl být problém i z více důvodů. Svým pobytem uprostřed nepřátelského města, se muži z L Detachment vystavovali obrovskému nebezpečí, nehledě na to, že u stejné mise byl přítomen syn ministerského předsedy, Randolph Churchill.⁵¹ Jeho případného chycení by si pak Němci a Italové určitě velmi vážili. Napětí a vlastní ohrožení bylo tak veliké, že muži v jednotce byli dokonce v jednu chvíli rozhodnutí jedno z vozidel odpálit poté, co nabyli podezření, že byli prozrazeni italskou hlídkou. Avšak nakonec se s menšími obtížemi dostali až do samotného přístavu. Ovšem dostali se do něj, jen aby zjistili, že všechny nafukovací lodě, se kterými vyjeli, byly poškozeny, popřípadě když se konečně pokusili nějakou loď potopit, byli téměř odhaleni a museli se stáhnout a akci odvolat. Několik dní pak v utajení přečkali v samotném Běnghází, než se konečně vydali na cestu zpět.⁵²

Cesta zpět již nebyla nijak zvlášť komplikovaná. Po setkání s LRDG v poušti (kdy už několik dní probíhala Rommelova nová ofenziva), se jednotka konečně vydala zpět do Egypta, kde je však jejich štěstí opustilo. Na cestě z Alexandrie do Káhiry řídil jedno z vozidel velitel jednotky David Stirling, který byl v té době bohužel dosti nezodpovědným řidičem a milovníkem rychlé jízdy. V jednu chvíli se však tato jízda nevyplatila, vozidlo havarovalo a několikrát se převrátilo. Při tomto incidentu pak zemřel dopisovatel Daily Telegraph Arthur Merton, který se chtěl pouze svézt z Alexandrie do Káhiry, a navíc se zranil Randolph Churchill, pro kterého to znamenalo konec působení v SAS.⁵³ Nutno však podotknout, že Randolph si na jednotku nestěžoval, ba naopak vychvaloval působení jednotky i jejího velitele v dopisech svému otci, díky čemuž se později

⁵⁰ Tamtéž, s. 105.

⁵¹ Tamtéž, s. 106.

⁵² Tamtéž, s. 113–116.

⁵³ Tamtéž, s. 118.

jednotce dokonce dostalo větší materiální podpory, jež jí byla do té doby upírána.⁵⁴

Co se však týče samotného Rommelova útoku, jeho počátek by se dal datovat do doby, kdy se muži z SAS ukrývali v Benghází, případně byli zrovna na cestě zpět do Egypta. Jak již bylo zmíněno výše, britské velení bylo varováno, avšak nedbalo hrozeb. Když tedy Rommel 26. května 1942 zaútočil, ukázalo se, že na některých místech i přes celkovou připravenost, tedy alespoň co se zásob týče, chyběly zkušené jednotky, a tak různé tankové i pěší posádky ve zmatku prchaly zpět na východ, pokud tedy nepočítáme britské posádky u Ualeb a francouzské legionáře a Svobodné Francouze u Bir Hakeimu, případně do té doby ještě nějaký čas odolávající Tobruk. Mezitím se Rommel probil do 27. května až k Bir Hakeimu, od něhož se jeho jednotky stáčely i směrem na sever k Tobruku.⁵⁵ Bir Hakeim byl však stále v držení francouzských legionářů, mezi nimiž se nacházela i 13. polobrigáda Cizinecké legie, v níž se později vyznamenal i několik Čechů.⁵⁶

Vojenská posádka Svobodných Francouzů včetně dělostřelectva v Bir Hakeimu byla pod velením generála Marie-Pierre Koeniga.⁵⁷ Muže u Bir Hakeimu čekal hned od počátku boj proti mnohonásobné přesile, i přesto se však zakopali a ostřelovali ze své pevnůstky projíždějící Němce. Později došlo již k samotným útokům. 27. května došlo k prvnímu z nich. Tento útok vedli Italové, jelikož Rommel neočekával velký odpor u Bir Hakeimu, avšak Francouzi se drželi a dokázali útok odrazit bez jakýchkoliv ztrát na životech, přičemž legionáři zničili na 32 tanků a ztratili pouze jedno 75 mm dělo a nákladák.⁵⁸ Po tomto útoku bylo nad Slunce jasné, jak šeredně se Rommel spletl a bohužel pro něj podcenil situaci i na jiných místech, jelikož další z jeho útoků byl zastaven i právě u linie Gazaly, kde byly nasazeny nové americké tanky Grant, jež spolehlivě zastavily celé dvě tankové divize.⁵⁹ Paradoxem

⁵⁴ Tamtéž, s. 119.

⁵⁵ HOYT, s. 64–65.

⁵⁶ BERGER, Pavel, *Naši v poušti*, Praha 2002, s. 90.

⁵⁷ ODSTRČIL, Michal, *Bitva cizinecké legie: Bir Hakeim*, Brno 2013, s. 13.

⁵⁸ Tamtéž, s. 76–77.

⁵⁹ Tamtéž, s. 89.

u Bir Hakeimu se pak stala situace, kdy první dva padlí vojáci nebyli zabiti Němci či Italy, ale několika prolétajícími britskými stíhačkami.⁶⁰

Jak Francouzi, tak Britové se však po určité době vzchopili a nějakou dobu to vypadalo relativně slibně, jelikož se jim dokonce podařilo Rommela zastavit. Ovšem ne na dlouho. Již 5. června se Britové pokusili o další útok, avšak byli zahnáni zpět, přičemž Bir Hakeim byl již v té době napadán v podstatě ze všech stran. Francouzi se však stále drželi a odmítali se vzdát komukoliv, kdo je v té době napadal.⁶¹ 10. června 1942 se stal německý nápor na Bir Hakeim téměř neudržitelným, a tak byl vydán rozkaz k jeho opuštění. Koenig naplánoval ústup v pěti řadách proražením 200 metrů širokého koridoru v minovém poli. Tento ústup se ve výsledku sice podařil, avšak ztráty nebyly nízké. Přesto šlo o koordinovaný přesun jednotek, při němž z 3 703 zbylých obránců vyvázlo 2 619 mužů. *„Brigáda se dala dohromady až v britských pozicích...Při ústupu přišla o 70% těžkých zbraní...I ztráty Afrikakorpsu u Bir Hakeimu nebyly nikterak zanedbatelné: nepřítel přišel o 3 300 mrtvých a zraněných, 277 zajatých, o 51 tanků, 49 letadel a přibližně 100 aut...svým odporem si francouzští vojáci vynutili patnáctidenní odklad realizace Rommelových plánů.“*⁶²

Avšak i přes počínající drtivý postup Rommela vstříc Egyptu se jen o pár dní po ústupu Francouzů od Bir Hakeimu opět vyznamenala i jednotka SAS při dalším ze svých nájezdů na německá a italská letiště za nepřátelskou linií. Tentokrát šlo ale spíše o útok, který měl uvolnit Maltu od rozsáhlých bombardování a zároveň zajistit, aby do samotné Malty dorazila alespoň část námořního konvoje s novými zásobami tolik potřebnými pro strádající obyvatele i posádku, jež měla za úkol především napadání italských námořních konvojů směřujících do severní Afriky.

Touto akcí měl být přepad sedmi letišť a tím oslabit sílu Luftwaffe, která stále představovala podstatný problém, především pak pro již výše zmíněné zásobovací konvoje, ale i pro jednotky bojující v poušti, které se navíc měly účastnit dalšího protiútoků, jenž byl však později nazván „černou nedělí“ pro

⁶⁰ Tamtéž, s. 90.

⁶¹ HOYT, s. 65.

⁶² ODSTRČIL, s. 205.

britské obrněné divize. SAS se měla tedy rozdělit na šest jednotek, které měly z úkol zaútočit na šest letišť rozmístěných kolem Benghází; sedmá jednotka se měla nalodit na ponorku, jež by ji dostala na Krétu, kde se měli vojáci této sedmé jednotky spojit s místním odbojem a zaútočit na letiště v Heraklionu. Mise byla naplánována na noc 13. června.⁶³

Všechny jednotky se ke svým cílům dostaly ve stanovený čas a kromě jedné se téměř každé jednotlivé jednotce úspěšně podařilo zničit několik desítek letadel. Dokonce i většina francouzských členů SAS, kteří byli členy jednotky útočící na letiště v Heraklionu zničili na 21 letadel, avšak byli pronásledováni a o pár dní později byli téměř všichni dopadeni a zabiti v přestřelce s Němci, přičemž další francouzská jednotka útočící na jedno z letišť kolem Benghází měla podobnou smůlu a přežil z ní pouze jediný muž.⁶⁴ Poté, co se zbývající skupiny shromáždily 14. a 15. června v Jebelu, výsledek byl takový, že bylo zničeno několik desítek německých letounů, posádky letišť byly v klíčovém momentu většinou zmatené a neschopné adekvátní reakce, nemluvě o jednotkách, jež byly najednou vázány k ochraně letišť kvůli dalšímu případnému ohrožení. Výsledkem bylo, že z konvoje směřujícího k Maltě, doplulo přeci jen alespoň několik lodí.⁶⁵

Avšak situace nebyla ani zdaleka tak dobrá na samotné frontě. Britský protiútok se nezdařil a Rommel stále nepřestával útočit, Tobruk byl opět obležen, přičemž 8. britská armáda už byla příliš vyčerpaná, aby byla schopna pomoci této přístavní pevnosti a prolomit nové obležení. Rommel stále postupoval dále, přičemž britské jednotky za sebou ničily sklady s palivem i s municí, aby tím Rommelovi ztížily jakýkoliv další německý postup.⁶⁶ Tobruk se mezitím za dobu svého obléhání stal už jakýmsi symbolem britského odporu, avšak Rommel byl odhodlán tento symbol zničit a Brity rozdrtit. 16. června tedy Rommel opět vyrazil s cílem dobýt tuto baštu asi 50 000 mužů Commonwealthu, avšak opět se setkal s tvrdým dělostřeleckým i kulometným odporem, který trval ještě několik dní. 20. červen byl asi nejkritičtější, jelikož Němcům a Italům se konečně

⁶³ MACINTYRE, s. 120.

⁶⁴ Tamtéž, s. 128–136.

⁶⁵ Tamtéž, s. 140.

⁶⁶ HOYT, s. 67.

dařily určité průlomy, při kterých do odpoledne jednotky Afrikakorps obsadily město a přístav, avšak několik pevností bojovalo celý den a teprve poté, kdy večer a v noci město zdevastovaly střemhlavé bombardéry Stuka, se 21. června dopoledne britská posádka asi o 45 000 zbylých mužích vzdala.⁶⁷ Tato britská porážka měla nakonec velmi hořkou příchut' pro ministerského předsedu Churchilla. Ve výsledku padl Tobruk zejména kvůli tomu, že v roce 1942 byl již slabší pevností než roku 1941. Z části proto, že mužstvo, letectvo i loďstvo bylo potřeba na jiných místech; zčásti pak proto, že 8. armáda příliš důvěřovala obraně na gazalské linii.

⁶⁷ Tamtéž, s. 69–73.

4 BRITOVÉ PŘEBÍRAJÍ INICIATIVU

Pád Tobruku v červnu 1942 byl pro britskou veřejnost opravdu krutou ránou. Britská opevněná postavení od Gazaly po Bir Hakeim obehnaná minovými poli padla během jediného krátkého měsíce. Mnozí již pochybovali, zdali je vůbec možné Rommela a jeho výpady zastavit, ovšem kdyby jen Britové tušili jak blízko byl Rommel vlastní porážce, pravděpodobně by si tehdy takzvaně trhali vlasy. Afrikakorpsu se po nenadálém a velmi rychlém postupu směrem k egyptským hranicím podstatně prodloužily zásobovací linie, které se tím pádem stávaly velmi zranitelnými (čehož samozřejmě opět začaly využívat britské přepadové oddíly). Ale i bez těchto útoků se již velmi často stávalo, že německé a italské jednotky jednoduše postrádaly vodu a pohonné hmoty do svých nákladních vozidel i tanků, díky čemuž se samozřejmě většina generálů pod Rommelovým velením právem obávala, že jim při dalších akcích dojdou zásoby a Britové je rozdrtí. Kdyby například posádka Bir Hakeimu vydržela jen jediný den, němečtí a italští obléhatelé by zřejmě přišli o zásoby (jejich zásobovací konvoje byli pravidelně ostřelovány jak dělostřelectvem, tak R.A.F.), pravděpodobně by navíc nevydrželi nápor leteckých útoků a nezbývalo by jim nic jiného, než se vzdát.⁶⁸ Ovšem Němci měli prozatím ještě štěstí a dokázali průběh několika bitev zvrátit ve svůj prospěch.

Předešlé vítězství u Tobruku Rommela posílilo alespoň po psychické stránce, takže není divu, že hned dalšího dne, tedy 22. června, vydal rozkaz, aby se jeho jednotky vydaly k Egyptu a pokračovaly ještě dál. V ten samý den bylo Rommelovi oznámeno, že je povýšen do hodnosti polního maršála.⁶⁹ Ustupující 8. armáda se mezitím jala budovat svá další obranná postavení. „*V bojích na gazalské frontové linii ztratila armáda 80 000 mužů, kteří většinou padli do zajetí. Proto Auchinleck souhlasil s ústupem do Mersa Matruh a nejen to. Navrhl dokonce, aby se třicátý sbor a první jihoafrická divize přesunuly zpět až do El Alameinu a tam se znovu zformovaly. Mezitím by držel Mersa Matruh desátý sbor, jenž dorazil ze Sýrie.*“⁷⁰ Právě toto rozhodnutí generála Auchinlecka

⁶⁸ YOUNG, s. 90–92.

⁶⁹ Tamtéž, s. 98.

⁷⁰ HOYT, s. 76.

předznamenávalo budování budoucích obranných postavení u El Alameinu, na kterých měl být zastaven postup Afrikakorps, a to za jakoukoliv cenu.

Ovšem ještě téhož dne se Rommelovi podařilo dosáhnout egyptských hranic, přičemž již 25. června se Němcům podařilo dosáhnout Mersa Matruh a jen den poté se dali do úspěšného postupu, ačkoliv britské jednotky, jež jim čelily, měly jasnou početní převahu a dvakrát tolik tanků.⁷¹ 26. června se tedy německé síly dostaly doprostřed britských u Mersa Matruh, přičemž generál Ritchie, jež na frontě velel 8. armádě nebyl schopen téměř žádné protiakce a byl již den předtím zbaven velení. Generál Auchinleck proto rozkázal ústup k El Alameinu, kde se mezitím vytvářela nová obranná postavení, jež měla případný Rommelům protiútok odrazit.⁷²

Nedlouho poté, generál Auchinleck, jež do té doby působil jako vrchní velitel ozbrojených sil na Středním východě, sám velel 8. armádě, jíž pomáhal s ústupovými akcemi k El Alameinu.⁷³ Tyto ústupové akce si však bohužel na britské straně vyžádaly značné ztráty. *„V bitvě u Mersa Matruh zajal Rommel šest tisíc vojáků, ukořistil čtyřicet tanků a velký počet děl. Desátý sbor a Novozélandané se museli z obklíčení probít mezi německými vojsky. Většinu se to podařilo s pomocí R.A.F., které opakovaně útočilo na Afrika-Korps a 29. a 30. června získalo převahu ve vzdušném prostoru nad Egyptem.“*⁷⁴ V tu dobu se také dění přechyluje k samotné bitvě u El Alameinu.

4.1 Obrat u El Alameinu

Pokud jde o průběh bitvy u El Alameinu, musíme nejdříve pochopit, že tato bitva nebyla žádnou krátkou protiakcí britských jednotek vůči Afrikakorps. Ve většině pramenů se můžeme dočíst o dvou bitvách u El Alameinu, z nichž první bitva, trvající od 1. července do 27. července 1942, byla bitvou obrannou, jež měla zadržet postup německých sil dále do Egypta a především pak zabránit jeho obsazení. Obsazení Egypta by totiž v podstatě znamenalo konec Britů v africké

⁷¹ Tamtéž, s. 78.

⁷² Tamtéž, s. 78.

⁷³ MONTGOMERY, Bernard Law, *The Memoirs of Field-Marshal the Viscount Montgomery*, London 1958, s. 78.

⁷⁴ HOYT, s. 78.

kampani. Pak zde máme ovšem i druhou, tentokrát ofenzivně charakterizovanou bitvu u El Alameinu, jež se odehrála mezi 23. říjnem až 11. listopadem roku 1942. V některých zdrojích se však můžeme dočíst o tom, že tyto bitvy byly ve skutečnosti tři, avšak my se pro lepší orientaci budeme držet již výše zmíněného rozdělení. V konečném důsledku byly pak tyto bitvy asi nejdůležitějším milníkem a bodem obratu pro britské, ale možná i spojenecké síly.

Vysílání BBC, jež informovalo o údajně velmi silné a odhodlané obraně u El Alameinu, se v předvečer samotné první bitvy postaralo o to, že Rommel sám znejistěl ve svém postupu a svůj další útok o 24 hodin odložil, aby si byl jist, že má dostatek sil, čímž však dal čas i Auchinleckovi, jenž mohl pro změnu opět zformovat jednotky 8. armády.⁷⁵ V každém případě, nad britskou ambasádou a generálním štábem v Káhiře se vznášely oblaka dýmu, jelikož britští diplomatičtí i vojenští zástupci ve velkém ničili veškeré záznamy, popřípadě tajné šifry, které by se mohly Němcům dostat do rukou, kdyby prorazili. Auchinleck se mezitím se svými muži zakopal na linii u El Alameinu, jež byla vzdálena přibližně 240 mil od egyptských hranic s Libyí, a zároveň se nacházela přibližně 60 mil západně od Alexandrie a tuto linii pak úspěšně držel po několik týdnů.⁷⁶

Co se týče následné obrany. bitvě se sice říká u El Alameinu, ovšem je třeba si uvědomit, že tato obrana nebyla ani zdaleka tak jednoduchá. *„Britové vybudovali obranu, tvořenou třemi soustavami opevnění navzájem od sebe vzdálených patnáct mil. Pravé křídlo v El Alameinu blokovalo železnici a pobřežní silnici. Uprostřed byl Bab el Qattara, plný srázů. Na jihu ležel Abu Dweiss vévodící stezce směřující dolů mezi srázy k cestě v proláclině Qattara, po níž mohly jezdit nákladní vozy a auta...Jihoafriická divize držela pravé křídlo v El Alameinu. Osmnáctá indická brigáda, která právě dorazila z Iráku, držela pozici v Deir El Shein západně od hřebenu Ruweisat. Šestá novozélandská brigáda držela Bab el Qattara. Čtvrtá a pátá novozélandská*

⁷⁵ Tamtéž, s. 78–79.

⁷⁶ COLLIER, s. 93.

*brigáda zaujala pozice za nimi, směrem na východ. Směrem na jih byla devátá indická brigáda."*⁷⁷

Došlo i na určitou reorganizaci, kdy se samotné divize přeměnily spíše na bojové obrněné skupiny. Rommel chtěl každopádně opět užít klamných prostředků, jimiž by donutil Brity k ústupu. Byl pro to rozhodnut z prostého důvodu – utrpěl již příliš velké ztráty a nedostávalo se mu potřebných zásob, což ovšem nebylo nic nového, protože v průběhu téměř celého tažení se spoléhal i na ukořistěnou techniku a na zkosnatělý aparát zpravodajských služeb pod 8. britskou armádou.⁷⁸ Rommel chtěl navíc postupovat rychle vpřed, což se mu zdařilo již v minulosti, kdy tímto klamným způsobem přesvědčil britské velení o tom, že jednotky Afrikakorps mají mnohem větší sílu, než kterou skutečně disponovaly.

Nyní však tento brilantní manévr neměl vyjít. Štěstěna polního maršála opustila. Pokud bychom danou situaci vzali s trochu větší nadsázkou, možná bychom tento manévr mohli přirovnat k budoucí německé ofenzivě v Ardenách, přesněji pak v prosinci roku 1944, kdy se německé síly snažily rychlým postupem probojovat k přístavu v nizozemských Antverpám, díky čemuž by narušily a prodloužily spojenecké zásobování. Ovšem tehdy šlo o protiofenzivu, která měla zvrátit, nebo alespoň zpomalit, postup spojeneckých vojsk do Německa, zatímco v této africké akci šlo o útok s jasným cílem: přinutit Brity k ústupu v severní Africe. Podobnost mezi těmito akcemi bychom pak mohli vidět například v tom, že německé jednotky ani v jedné z těchto akcí nedisponovaly dostatečným počtem vojáků, obrněnými prostředky, či materiální podporou. Především pak palivem, kterého měli nedostatek jak Němci v Ardenách, tak nyní Rommelovy jednotky v Egyptě.

Rommel byl ještě 1. července opravdu pln sebedůvěry, avšak jeho plán bleskového průniku a zmateného úprku britských jednotek začínal mít své trhliny. Auchinleck chtěl jít původně sice spíše do protiútoků, což se mu hned nepodařilo, ovšem jeho jednotky na Afrikakorps vyvíjely neustálý tlak. Jak již

⁷⁷ HOYT, s. 79.

⁷⁸ HOYT, s. 80.

bylo výše zmíněno, velkým problémem Rommelových sil se staly britské letouny z R.A.F. Jeho zásobovací trasy vedly nyní až z Benghází a Tripolisu, tudíž přes den běžně docházelo k velkým ztrátám u zásobovacích konvojů. 3. července se již jeho jednotky zakopaly s očekáváním britského útoku.⁷⁹ Ten však nepřišel. Jednotky 8. armády se jen opatrně přesouvaly kolem německých pozic, přičemž Auchinleck prozíravě stáhnul jednotky od Bab el Qattara, aby odvrátil Rommelovu pozornost od pobřeží, čímž přinutil Rommela uvěřit, že má volnou cestu do Káhiry; bohužel pro něj však byly následně rozmetány téměř všechny italské jednotky, a tak mohl postupovat jen středem, přičemž mezi 13. až 17. červencem Auchinleck odrazil i poslední Rommelův pokus o průlom do Egypta.⁸⁰ Do 27. července se pak Auchinleck pokusil ještě o několik výpadů a protiútoků, avšak jen s pramalým účinkem. Jednou z jeho výhod byla však také skutečnost, že Rommelovy síly byly nadmíru zdeptány neustálými útoky na konvoje a německo-italské letouny pomocí letounů R.A.F. (jenž získaly nadvládu ve vzduchu).⁸¹

Kromě samotných Auchinleckových akcí, se v závěru obranné části první bitvy u El Alameinu do bojů opět zapojila i britská jednotka SAS, jenž do té doby radikálně změnila svoji taktiku boje. K 27. červenci 1942 britské ztráty v první bitvě u El Alameinu dosahovaly 13 000 mužů. Naproti tomu, vojáci z L Detachment se za dobu svého působení v severní Africe dokázali téměř dokonale přizpůsobit podmínkám v poušti a nyní byli značně schopní i v orientaci v terénu. Proto jednotka víceméně zrušila, nebo alespoň výrazně omezila, svoji spolupráci s jednotkami LRDG, přičemž David Stirling s dalšími důstojníky pro jednotku sehnal až desítky vlastních amerických jeepů, které si poté vojáci náležitě upravili tak, že je vybavovali i dalšími kanistry s palivem, vodou a v neposlední řadě jeepy osadili až čtyřmi silnými kulomety, jenž se obvykle montovaly do věží těžkých bombardérů a ne na lehká vozidla pěchoty. Obvykle šlo o kulometry Vickers, popřípadě Lewis, jenž měly dostatečnou ráži, a také dostatečný potenciál k ničení letadel zaparkovaných

⁷⁹ Tamtéž, s. 83.

⁸⁰ Tamtéž, s. 84.

⁸¹ HUSTON, James A., *Tactical use of Air Power in World War II: The Army Experience*. In: *Military Affairs*, 14, 1950, 4, s. 171.

přímo na německých letištních plochách. S těmito vozy byli vojáci SAS schopni podnikat velmi ničivé a agresivní nájezdy právě na již výše zmíněná letiště a další zařízení přímo za nepřátelskou linií, stačilo se jen dostatečně rychle a nepozorovaně přiblížit s malou skupinou jeepů a zahájit palbu z kulometů do řad stojících letadel; tato situace se odehrála právě i v noci z 26. na 27. července, kdy jednotka svým velmi svižným a krátkým nájezdem úspěšně zničila několik desítek letadel.⁸² Tyto operace a jim podobné můžeme považovat za vsutku důležité počiny v britské africké kampani, jelikož toto takzvané záškodnictví za nepřátelskými liniemi, způsobované zpravidla menšími skupinami jednotek SAS, nebo pak většími oddíly Commandos, měly často určitou dohru na samotné frontové dění, kdy se téměř až partyzánské kousky, používané mnoha státy tehdejšího západního světa, staly častým pokusem o sabotáž, či o získání nepřátelských informací.⁸³ Tyto pokusy o sabotáž mohly v klíčovém momentu odvrátit nepřátelskou pozornost a vázat nepřátelské jednotky kupříkladu na pouhé hlídání důležitých objektů a díky tomu být nasazeny v boji.

Oficiálně mezitím první bitva u El Alameinu skončila 27. července 1942 úspěšnou obranou linie. Do té doby ovšem Churchillovi došla trpělivost s generálem Auchinleckem, jenž velitele kritizoval za to, že příliš nekomunikuje s veřejností, odvolal další útok proti Afrikakorps [z důvodu vyčerpání sil a nutnosti výcviku nových jednotek] a nejal se v brzké době znovu spustit významnější ofenzivu proti Rommelovi. Toto ve výsledku vedlo k následnému odvolání Auchinlecka z funkce vrchního velitele ozbrojených sil na Středním východě a zároveň odvolání z funkce velitele 8. armády, k němuž oficiálně došlo 15. srpna 1942, kdy předal velení nad 8. armádou Bernardu Law Montgomerymu a velení nad ozbrojenými silami na Středním východě bylo svěřeno generálu Haroldu Alexanderovi.⁸⁴

⁸² MACINTYRE, s. 149–155.

⁸³ THOMAS, Davis, *The Importance Of Commando Operations In Modern Warfare 1939–1982*. In: *Journal of Contemporary History*, 18, 1983, 4, s. 689.

⁸⁴ MONTGOMERY, s. 79.

4.2 Alexander s Montgomerym přebírají velení

9. srpna 1942 do Káhiry přiletěl generál Alexander, jenž měl během několika dnů převzít velení nad ozbrojenými silami na Středním východě od generála Auchinlecka.⁸⁵ Auchinleck byl podle Churchilla zodpovědný za stažení Britů do Egypta a za schopnost podnikat pouze obranné akce. Jen o tři dny později do stejného města přiletěl i generál Montgomery, jenž měl pro změnu převzít velení nad 8. armádou.⁸⁶ O Montgomerym se toho do té doby moc nevědělo, tedy pokud tímto tvrzením myslíme především veřejnost, ovšem jeho působení v severní Africe a především pak v druhé bitvě u El Alameinu, pro něj mělo znamenat jakýsi posun či obrat v kariéře, kdy se střetne s Rommelem (jenž ho do té doby také příliš neznal), přičemž jejich střety se potáhnout od horkých plání v pouštích severní Afriky, až po další střety, například pak v Normandii.⁸⁷

Ještě 10. srpna dostal Alexander celkem jasné instrukce od ministerského předsedy, v nichž se v podstatě Churchill dožadoval co nejbližšího zničení italsko-německých jednotek v Egyptě a v Libyi, přičemž praktickým velením byl pověřen Montgomery, jenž pouhé dva dny po svém příletu (tedy již 13. června) započal organizovat 8. armádu, s úmyslem příprav k novým ofenzivním bojům.⁸⁸ Jestliže se ovšem ohlédneme opět trochu zpět, naskytne se nám kupříkladu velmi zajímavý pohled na cestu generála Alexandra, coby nového velitele britských sil na Středním východě, jelikož ještě v létě roku 1942 byl původně jmenován velitelem britských úderných sil pro chystanou invazi Spojenců do Francouzské vichistické Severní Afriky, avšak krize v Egyptě si nakonec vyžádala jeho přítomnost jinde.⁸⁹ Naproti tomu, je třeba uznat, že Alexander byl opravdu výborným plánovačem a stratémem, popřípadě bojovníkem v byrokratické džungli na vrchním velení, ale také byl možná ještě lepším organizátorem a uklidňujícím článkem, který nechával Montgomerymu a jeho 8. armádě volnou ruku při mnoha příležitostech, kdy pro ně byl schopen najít i potřebné materiální a lidské zdroje. Tyto zdroje Auchinleckovi již chyběly v závěrečných okamžicích

⁸⁵ Tamtéž, s. 78.

⁸⁶ SEEMANN, Richard, *Poločas války*, Středokluky 2005, s. 48.

⁸⁷ MOOREHEAD, Alan, *Montgomery*, London 1947, s. 14–15.

⁸⁸ SEEMANN, s. 50.

⁸⁹ KEEGAN, s. 142-143.

první bitvy u El Alameinu a jistě by chyběly i jinému generálovi, ovšem ještě před svým odchodem se Auchinleck alespoň pokusil stabilizovat situaci a přednesl velení určité plány dalšího postupu, tudíž Alexander naštěstí nezačínal od nuly.

Mezitím, co se Alexander snažil vypořádat s vrchním velením pro Střední východ, Montgomery dělal v podstatě totéž v 8. armádě a velké množství lidí, působících na velení v Severní Africe, označil za neúčinné osoby ve svém oboru, které se na své místo vůbec nehodí.⁹⁰ Churchill samozřejmě stále naléhal s útokem proti Rommelovi, k němuž mělo podle názoru ministerského předsedy dojít nejdéle v září z toho důvodu, že chtěl dosáhnout nějakých úspěchů v Africe ještě před společným útokem Spojenců na francouzskou severní Afriku, ovšem Montgomery Churchilla ve své podstatě odbyl s tím, že v září budou jeho jednotky určitě poraženy, zatímco v říjnu již dozajista zvítězí.⁹¹

Je však pravda, že Montgomery byl již tehdy rozhodnut podniknout alespoň omezenou akci, která by minimálně případně pomohla posílit morálku mužstva před samotnou protiofenzivou a jelikož postupně získával k dispozici početné lidské i obrněné síly, téměř nepochyboval o úspěchu, přičemž předložil Alexanderovi návrh o vytvoření záložního sboru pro 8. armádu, jenž měl být bohatý na obrněnou techniku a tanky, s čímž Alexander rád souhlasil (a vlastně Montgomeryho od té doby vždy bohatě podporoval).⁹² Následná budoucí bitva, jež se měla odehrát ještě před náparem na Němce při druhé bitvě u El Alameinu, vešla ve známost jako bitva u Alam el Halfy.

Tato bitva se uskutečnila mezi 31. srpnem a 6. zářím 1942 a nabývala spíše defenzivního charakteru, kdy měl Montgomery v úmyslu vlákat německé jednotky do pastí, v podstatě je chtěl napadnout ze zálohy a očekával zjevné vítězství bez velkých ztrát na britské straně, jinak by takováto akce postrádala jakýkoliv smysl.⁹³ Výhoda Montgomeryho plánu se ihned prokázala, když Rommel zaútočil na britská postavení přesně tak, jak britský generál očekával, přičemž jedním z rozhodujících faktorů bylo nakonec letectvo, jež přinutilo

⁹⁰ URBAN, Mark, *Generals. The British Commanders who Shaped the World*, London 2006, s. 300–301.

⁹¹ SEEMANN, s. 51.

⁹² MONTGOMERY, s. 79.

⁹³ Tamtéž, s. 90.

protivníka ke konečnému ústupu a od té doby dokázalo poměrně účinně spolupracovat s 8. armádou.⁹⁴

Poté se opět rozjely další přípravy na následující ofenzivní bitvu u El Alameinu, přičemž je velmi důležité zmínit skutečnost, že sice ve finálním plánování a konečné strategii měl důležitou roli i vrchní velitel britských sil na Středním východě, totiž Alexander, avšak měli bychom považovat za celkem důležitý fakt i tu skutečnost, že samotný plán bitvy byl z velké části naplánován samotným Montgomerym a jeho štábem již několik týdnů před útokem.⁹⁵ Ale abychom nemluvili o britských jednotkách jen v superlativech, je třeba zmínit, že Britové podnikli asi měsíc před bitvou ještě jednu akci, jež se však považuje za absolutní fiasko. Při této operaci šlo především o zničení palivových zařízení v přístavech Benghází a Tobruk, jenž nyní sloužily jako hlavní zásobovací přístavy pro Rommelovy jednotky, přičemž při útoku měly být přítomny různé přepadové a úderné jednotky, a to včetně SAS; celkem pět podpurných torpédoborců na moři (tři pro Tobruk a dva pro Benghází) a mnoho dalších; jednotkám pro Tobruk velel podplukovník Haselden a jednotkám pro Benghází velel v této době již major Stirling – zakladatel SAS.⁹⁶

Akce nakonec nesla název: Operace Agreement a byla odstartována 13. září 1942, avšak došlo k vážnému úniku informací, jenž předznamenal neúspěch akce (skončila již 14. září), jelikož německé jednotky měly mezitím dostatek času, aby se připravily na příchod nepřítele, a tak se také stalo, když například Stirlingovy jednotky vjely přímo do Benghází, vjely tím rovnou do pasti, při níž došlo k ostrým přestřelkám z níž naštěstí velká část jednotky vyvázla, avšak jiní muži takové štěstí neměli, nemluvě pak o dvou křižnících, z nichž jeden byl potopen italskými pobřežními dělovými bateriemi a druhý potopily německé střemhlavé bombardéry.⁹⁷

⁹⁴ Tamtéž, s. 92.

⁹⁵ MOOREHEAD, s. 138–139.

⁹⁶ SMITH, Peter C., *Massacre at Tobruk: The British Assault on Rommel, 1942*, Mechanicsburg 2008, s. 38–39.

⁹⁷ MACINTYRE, s. 175–181.

4.3 Druhá bitva u El Alameinu – britská ofenziva a postup

Ještě před samotnou bitvou bylo samozřejmě potřeba dořešit několik problémů, které vyplouvaly na povrch téměř po celou dobu války v Africe; v otázce zásobování pak na obou stranách fronty. Montgomery si potřeboval přesně naplánovat, kolik zásob bude potřebovat a jak daleko se s nimi dostane, přičemž i Rommel musel řešit právě tu samou otázku s tím rozdílem, že u Rommela byl problém se zásobováním často až opravdu kritický, nemluvě o jeho velice dlouhých a zároveň velice zranitelných zásobovacích trasách a problémech s nedostatkem pohonných hmot. Britská strana se zásobováním až tak velké potíže neměla, ovšem její velení trápily i jiné starosti.

Jednou z těchto starostí bylo letectvo. *„Otázka letectva byla neobyčejně složitá a bývala celá léta jablkem sváru. Letečtí maršálové – z nichž mnozí vyšli z řad starého leteckého sboru – trvali na tom, aby pro větší výkonnost zůstalo letectvo samostatné. Proti tomu se ostře stavěla armáda. Letectvo a pozemní armáda musí být sjednoceny, jako tomu je v sovětské, v německé a v americké armádě.“*⁹⁸ Tato úvaha se poté částečně ujala s tím rozdílem, že letecké síly zůstaly ve své podstatě samostatné (nebyly rozděleny na divize), avšak byly od té doby mnohem více využívány k podpoře pěchoty, tanků, ale i loďstva. Montgomery se poté příliš neobával, že by jeho bitva neměla vyjít, ovšem musíme si uvědomit, že také disponoval velkým množstvím záloh (jak jsme se již dozvěděli o něco výše), které mohl nasadit kdekoliv, kde hrozilo riziko vyčerpání sil nebo prolomení linie.

Po vyřešení těchto problémů, byla pozornost zaměřena především na plánování útoku; zejména pak bylo důležité určení i samotného data útoku. Montgomery chtěl vyzkoušet formu nočních útoků, ovšem pro takový útok bylo potřeba, aby na obloze svítil nejlépe dorůstající měsíc, jelikož zde stále chyběly znalosti o umělém vytvoření měsíčního světla. Tyto podmínky meteorologové určili na 23. říjen 1942.⁹⁹ Kromě jiného, mělo několik jednotek přepadnout německé muniční a palivové sklady, čímž by tyto jednotky Rommelovi částečně

⁹⁸ MOOREHEAD, s. 143.

⁹⁹ Tamtéž, s. 144–145.

znenpřijemnilo jeho situaci s už tak kritickými zásobami pohonných hmot a materiálu. Mimo jiné, Montgomery z linie stáhnul dělostřelectvo více k sobě, aby bylo schopno lépe soustředěných útoků.¹⁰⁰ Ale nešlo zde samozřejmě jen o dělostřelectvo či koordinované útoky letectva, jenž měly nyní ve spolupráci s armádou působit přesně tam, kde je bylo potřeba. *„Opustil také názor, aby pěchota vnikla do minových polí a dostala se do nepřítelových pevných postavení: pěchota u Alameinu měla provést první vlnu a potom již měly zasáhnout tanky, které pak mohly projet ostatními částmi nepřátelské linie. V měly jet právě vynalezené cepní tanky, jež přiváděly k výbuchu miny před sebou...Tyto tanky bušily do země dlouhými řetězy, připevněnými na otáčejícím se bubnu...Rozhodl se vyvinout hlavní tlak v severní části střední linie, takže bude moci provést svinutí buď na sever, nebo na jih podle toho, jak se bitva vyvine.“*¹⁰¹

Pokud vezmeme v potaz vše výše uvedené, můžeme si udělat poměrně jasný obrázek o situaci. Navíc se Montgomerymu naskytla ještě další výhoda. Tou se v počátku bitvy stala dočasná nepřítomnost polního maršála Rommela na frontě. Ovšem vezmeme-li v potaz, že Britové disponovali asi 195 000 vojáky v X., XIII. a XXX. sboru, 435 obrněnými automobily, 1 029 tanky, 900 děly, 1 500 protitankovými kanony a 530 letadly, nemluvě o materiální podpoře, která byla větší, než jakou 8. armáda možná i reálně potřebovala; německo-italská smíšená pancéřová armáda disponovala pouze 100 000 nedostatečně vybavenými muži, 192 obrněnými vozidly, 496 tanky, 500 děly, 850 protitankovými děly a 350 letadly.¹⁰² Opět je zcela jasné, v jak nerovném boji se síly Osy nyní nacházely. Když tedy konečně britský útok 23. října 1942 započal, Němci a Italové čelili skutečně drtivé přesile, se kterou se v danou chvíli nedokázali vypořádat a právě prvotní nepřítomnost Rommela by se také mohla řadit mezi jednu z klíčových podmínek následné prohry vojsk Osy, protože i když se následně Rommel snažil zvrátit průběh bojů několika protiútoky, bylo už příliš pozdě.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 145.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 145.

¹⁰² STRAWSON, s. 134.

*„Bitva samotná probíhala v pěti fázích. Průlom v noci ze 23. na 24. října; drobné operace 24. a 25. října (den Rommelova návratu), které nevyčistily cestu X. sboru; Rommelovy protiútoky a Montgomeryho změna plánů 26. až 28. října; operace Supercharge v noci z 1. na 2. listopadu, která oslabila Pancéřovou armádu Afrika do té míry, že už dále nedokázala bránit průlomu; a nakonec průlom samotný od 3. do 7. listopadu.“*¹⁰³ Je skoro až očividné, že z předešlých informací se dá snadno usoudit, v jaké situaci se jednotky nacházely. První průlom byl nadmíru úspěšný, ovšem až poslední průlom byl ten, který v podstatě finálně celou bitvu zvrátil ve prospěch Britů. Ovšem materiální převaha Britů se na německo-italských jednotkách podepsala tak, že se přes ně doslova převalila svoji mohutnou vahou a díky zálohám, kterými Montgomery disponoval bylo vítězství britských jednotek více než nezpochybnitelné.

I přes to, že Montgomery měl obrovské materiální i lidské zdroje, jeho postup byl dočasně zastaven hned 24. října, když jeho jednotky uvázly v minových polích nepřítele, přičemž se na ně dokázala zaměřit hustá dělostřelecká palba, tudíž Montgomery musel upustit od původního průlomu a zaměřil se na sever a na západ, kde docházelo k jistým úspěchům, ovšem německé tanky se vždy snažily rychle dostat k místům průlomů.¹⁰⁴ V určitou chvíli Montgomery dokonce stáhl některé ze svých obrněných sil, aby jim dopřál odpočinek, doplnil stavy a tak dále, ovšem v závěrečném náporu, kdy se německé hlavní jádro sil Osy přesunulo na sever, bylo rozhodnuto, že hlavní intenzita útoku se zaměří přesně do míst mezi italskými a německými jednotkami, přičemž 7. divize se okamžitě hnala přes otevřenou poušť k Sollumu na egyptské hranici, vzdálené 250 mil; Novozélandčané se blížili k Mersa Matruh, načež do 5. listopadu byla většina italských jednotek rozdrčena a Němci ustupovali zpět k Libyi.¹⁰⁵ Po 5. listopadu bylo vítězství Britů téměř jisté.

Britům sice nastaly určité potíže, co týče například rozmarů počasí, kdy v jednu chvíli začalo nečekaně a opravdu intenzivně pršet, což ve výsledku zpomalilo postup především obrněných jednotek a bránilo letadlům vzlétat,

¹⁰³ Tamtéž, s. 140.

¹⁰⁴ MOOREHEAD, s. 148.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 150.

avšak ve výsledku síly Spojenců postoupily o několik stovek mil na západ, obsadily velkou část Kyrenaiky, Benghází; obsadily velmi důležitá matrubská letiště a opět se dostaly k El Agheile.¹⁰⁶ I když v této fázi bojů takzvaná Pancéřová armáda Afrika ztratila iniciativu, je třeba poznamenat, že kromě snad Italů, jednotky Němců kázeňsky nepropadaly a dokázaly poměrně spořádaně ustupovat a zároveň zdržovat britské síly a jejich postup. Oficiálně pak druhá bitva u El Alameinu skončila 11. listopadu 1942 a je považována za opravdu významný úspěch Britů, jakožto první akce s útočným potenciálem od doby, kdy museli na všech frontách stále jen ustupovat, což ovšem neznamenalo konec bojů, nemluvě o další akci, jež nyní v tuto chvíli probíhala na severním, respektive západním pobřeží francouzské Afriky. Do 12. listopadu Britové obsadili i Tobruk, z něhož se Rommel stáhnul z toho důvodu, že zde nechtěl přijít o své síly, jako se to stalo Britům. Konečný úspěch podstatně významné změny strategie v druhé bitvě u El Alameinu je však nepopiratelný a následné obsazení matrubských letišť a další protiakce měly za následek, že Spojenci byli schopni letecky podporovat své lovní konvoje na Maltu; zároveň dokázali způsobovat Němcům a Italům obrovské problémy se zásobováním. 17. listopadu pak vyplul první konvoj z Alexandrie, jenž měl doprovod stíhaček z Matruby, následně pak z Malty, přičemž konvoj dorazil v pořádku a od té doby nebyl již v podstatě maltský ostrov ohrožen.¹⁰⁷ Mezitím se ovšem rozběhla další významná ofenzivní akce, tentokrát s rozsáhlejším zapojením amerických sil. Tato akce byla jednou z prvních spojeneckých masovějších vylodovacích operací. Tato akce nesla název: Operace Torch.

4.4 Operace Torch

Od počátku druhé bitvy u El Alameinu, se německé a italské jednotky potýkaly s obrovským problémem v podobě nedostatečného zásobování. Zásoby byly často shazovány pouze letecky a velice rychle došlo k jejich spotřebování. Ovšem náhlý a obrovský nápor britských jednotek na východním křídle afrických sil Osy nezůstal jediným problémem. Američané totiž začali pomýšlet

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 152.

¹⁰⁷ MOOREHEAD, s. 152.

na společné vylodění na západních a severních březích Afriky, zejména pak ve Francouzském Maroku a Alžírsku. Samozřejmě si kladli hned několik otázek, které by případné vylodění mohly do jisté míry ohrozit, ovšem nakonec se došlo k závěru, že tato akce bude nutná, zejména pak pro podpoření plánu, jenž byl jednoduchý. Porazit Francouze v Maroku a Alžírsku a sevřít německo-italské síly v Tunisku. O východ by se postarala britská 8. armáda, o západ pak smíšený svaz, jenž by byl složen zejména z amerických, ale také z britských jednotek. Závěrečným cílem bylo vyhnat Němce i Italy z Afriky a později pokračovat přímo přes Sicílii do Itálie a na Řím.

Velitelem operace Torch byl jmenován generál Dwight D. Eisenhower, jenž se těšil veliké úctě a oblibě jak u náčelníků štábů, tak u některých politiků. Původně se ovšem náčelníkům štábu nelíbilo, vylodění na východ od Gibraltaru, ovšem po nějakém čase bylo dohodnuto, že dojde ke třem vyloděvacím akcím, přičemž americký západní operační svaz se měl vylodit v marocké Casablance na západě, další americký prostřední operační svaz se měl vylodit na západě alžírského pobřeží v Oranu a smíšený východní operační svaz (1. armáda) se měl vylodit v Alžíru, což bylo logicky nejvýchodnější místo vylodění, přibližně pak ve prostřed alžírského pobřeží, odkud je to zhruba stejná vzdálenost k libyjským i marockým hranicím; vylodění v Casablance měl na starosti generálporučík Patton, v Oranu generálmajor Fredendall (oba Američané) a v Alžíru generálporučík Anderson (Brit) a generálmajor Ryder (USA).¹⁰⁸ Po vyřešení některých problémů, mezi něž se řadila i nedostatečná infrastruktura v západní části severní Afriky a nedostatek skladů či zásobovacích stanovišť (téměř vše bylo třeba přivést s sebou) a po následné integraci a sloučení velitelství, akce mohla započnout.¹⁰⁹

8. října 1942, tedy již v závěrečných fázích bitvy u El Alameinu, začal výsadek amerických a britských sil podél pobřeží od Casablancy až po Alžír, přičemž výsledek nebyl jistý, jelikož zde byla velká pravděpodobnost odporu francouzských jednotek, jež přísahaly věrnost maršálu Pétainovi. Také zde vyvstávala hrozba německého protiútoky, případně zapojení španělských sil

¹⁰⁸ STRAWSON, s. 156.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 157.

ze Španělského Maroka; v případě nutnosti měla 5. americká armáda již od samotného začátku rozkazy k zabránění této španělské výspy v Africe.¹¹⁰ Tato armáda Spojenců čítající více jak 90 000 vojáků, převážně pak z USA, měla za úkol zejména obsazení vichistického Francouzského Maroka a Alžírsko, přičemž jim ještě před samotným přistáním měly pomoci přímo na území Maroka a Alžírsko západními agenty nově zformované guerillové jednotky, a to ať již sběrem informací, tak i samotnými útoky ze zálohy v době invaze.¹¹¹

Co se týče všech tří vylodovacích svazů, Pattonův operační svaz na západě čítal přibližně asi 35 000 mužů, Fredendallův střední svaz sestával přibližně z 39 000 mužů; východní svaz pod vedením generálmajora Rydera a generálporučíka Andersona pak sestával z několika smíšených divízií, a to z americké 34. pěší divize, části 9. pěší divize, z 1. obrněné divize a z britské 78. divize.¹¹²

Vylodění proběhlo nadmíru úspěšně a téměř bez problémů. Vezmeme-li v potaz, že americké jednotky neměly téměř žádné zkušenosti, v postupu se jim ze začátku přesto dařilo, i když samozřejmě narazily na určité zábrany. Východní svaz velmi rychle dobyl Alžír a podařilo se mu zajmout i admirála Darlana, jenž se poté ukázal být klíčovou osobností, co se týče vyjednávání o následném podřízení se přítomných francouzských jednotek Spojencům.¹¹³ U Alžíru došlo i k obsazení několika okolních letišť. V Oranu byla situace podobná, jelikož bylo třeba zajistit především přístav, letiště a město, ovšem síly zde vzdorovaly o něco odolněji až do 9. listopadu, kdy město kapitulovalo; bohužel několik potopených lodí zde bránilo v užívání přístavu.¹¹⁴ Zato k nejhroževnatějšímu odporu došlo pravděpodobně v oblasti Francouzského Maroka a především pak v Casablance. Zatímco ostatní svazy při vylodění narazily jen na minimální odpor, v Casablance zahájily pobřežní baterie palbu jak na vylodovací plavidla, tak na vojáky na břehu a všeobecné boje s francouzskými leteckými, námořními

¹¹⁰ MONSABERT, Joseph Goislard, *North Africa in Atlantic Strategy*. In: *Foreign Affairs*, 31, 1953, 3, s. 418.

¹¹¹ WALKER, David A., *OSS and Operation Torch*. In: *Journal of Contemporary History*, 22, 1987, 4, s. 667.

¹¹² HOYT, s. 134.

¹¹³ Tamtéž, s. 134.

¹¹⁴ STRAWSON, s. 158.

i pozemními silami trvaly až do 11. listopadu, kdy Casablanca (a s ní většina Francouzů) kapitulovala na přímý rozkaz admirála Darlana.¹¹⁵ Další vlny Spojenců se mohly vyloďovat a i přes počáteční potíže můžeme považovat tuto operaci za úspěšnou. Další postup proti samotným Němcům a Italům, minimálně ze západní strany do Tuniska, byl však již mnohem obtížnější. Německé zásobování bylo stále velice špatné, ale i přesto dokázali nakonec poslat posily a dokázali nakonec doručit určité nutně potřebné zásoby, i když jich ani zdaleka nebyl dostatek. Avšak jejich tanky PzKpfw IV a zejména PzKpfw VI [debutující tigery, jenž však měly vysokou spotřebu a byly jaksi složitější, tudíž jejich případná oprava nebyla z nejsnazších, nemluvě o věčných problémech s náhradními díly a s jejich dostupností] navíc disponovaly opět mnohem větší ráží, dostřelem a lepším pancéřováním, než měly spojenecké tanky, tudíž se po nějakou chvíli dokázaly držet.¹¹⁶

Operace Torch, respektive její první fáze, skončila oficiálně 11. listopadu 1942 jasným a nezvratným vítězstvím Spojenců a byla tak hned po druhé bitvě u El Alameinu již další úspěšnou bitvou Spojenců v severní Africe, a to s minimálními ztrátami. Po tomto vítězství čekal jednotky Spojenců poslední úkol, jímž bylo vyhnání jednotek Osy z poslední bašty na africkém kontinentu, tedy z Tuniska a západní Libye, kde Rommelovy jednotky stále, avšak téměř z posledních sil, vzdorovaly mohutnému britskému náporu z východu. Rommel již neměl dostatečně silnou armádu, jakou měl ještě relativně nedávno. Byla proti němu vedena tedy již spíše opotřebovací forma války, jež nakonec jeho sílu vyčerpá a nezbude mu jiná možnost. Pouze ústup.

4.5 Závěr tuniského tažení

Ještě před samotným tuniským tažením, jež následně dělalo problém především americkým nezkušeným jednotkám na západě, britské jednotky na východě mezi 13. až 17. prosincem absolvovali bitvu u Aghejly, při níž se nakonec dokázaly dostat přes německá obranná postavení, načež Montgomery následně začal zpracovávat plány na postup k samotnému Tripolisu, což byl

¹¹⁵ Tamtéž, s. 158–160.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 161.

jeden z posledních důležitých zásobovacích přístavů sil Osy v Libyi, ale v praxi i v celé severní Africe.¹¹⁷

Ovšem velení v Německu si konečně začalo uvědomovat, že Rommel potřebuje stále více zásob a nové posily pro udržení svých pozic, a tak již od listopadu, přes prosinec a leden začalo přisouvat nové jednotky a desítky tisíc tun materiálu (z nichž však někdy i více než polovina skončila na dně moře; především se tak stávalo kvůli spojeneckým leteckým útokům).¹¹⁸ Bylo to sice více než pozdě, ale i tak to ovšem bylo dost zásob alespoň pro omezený vzdor.

Již v prosinci rozběhly německé jednotky protiofenzivu na západ a dosáhly omezených úspěchů. Jednotky Spojenců se pokusily průběh bojů zvrátit a postoupit dál, ale díky rozmarům počasí se příliš daleko nedostaly, a tak jim Eisenhower nařídil zastavit, dokud se nezlepší podmínky pro útok.¹¹⁹ Mezitím 14. ledna roku 1943 dokončil Montgomery sítě svých skladů, které měly podpořit jeho další postup Tripoliskem a následně do Tuniska; 15. ledna započal s postupem.¹²⁰ K větším střetům došlo až 19. ledna u Homsu a Tarhúny, kde se nepřítel po nějakou dobu bránil, ovšem již 22. ledna vstoupily první jednotky do Tripolisu a 23. ledna 1943 přijel i Montgomery; město bylo pod britskou kontrolou a zbývalo pouze uvést do provozu přístav, jenž by zajistil zkrácení zásobovacích tras.¹²¹

V lednu se mimo jiné konala konference v Casablance, kde bylo rozhodnuto, že 8. armáda na dobu bojů v Tunisku přejde do podřízenosti generála Eisenhowera, přičemž Alexander se stal zástupcem nejvyššího velitele a velitelem pozemních vojsk, Tedder se stal vrchním velitelem letectva ve Středomoří atd.; vznikla tím spojenecká 18. skupina armád.¹²² Již od 21. ledna byly zahájeny další útoky proti nezkušeným americkým jednotkám a 14. a 15. února se německé jednotky s nasazenými Tigery povážlivě přibližovaly

¹¹⁷ MONTGOMERY, s. 127–128.

¹¹⁸ HOYT, s. 135–136.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 136.

¹²⁰ MONTGOMERY, s. 133.

¹²¹ Tamtéž, s. 134–136.

¹²² HOYT, s. 137–138.

k Faidskému průsmyku; 20. února již z těžkými ztrátami dobyly i Kasserinský průsmyk, jen aby si Rommel uvědomil, že Američané provádějí zdržující akce.¹²³

Alexander se mezitím v únoru přesunul k americkým jednotkám, aby zjistil, že jsou v mizerném stavu, jelikož dle jeho názoru nemají ani chuť k boji a jejich výcvik byl příliš defenzivní.¹²⁴ Proto také později, asi kolem 20. února, požádal Montgomeryho, aby vyvinul nějaký tlak na Rommela a jeho síly, aby tím trochu uvolnil americké síly. 22. února již Rommelovi bylo jasné, že dlouhodobě jeho armáda nevydrží, a tak ustoupil na linii ze 14./15. února.¹²⁵ Tímto krokem se ve své podstatě snažil vzdorovat nepříteli na obou stranách a to celkem úspěšně, i když bylo jasné, že proti spojeným silám z východu i ze západu má jen pramalou šanci. Montgomery tlakem na Rommela omezil jeho útoky na Američany a kolem 26. února ustaly docela.¹²⁶

Mezi 20. a 27. březnem pak probíhala například bitva u Maretu, v níž působila Montgomeryho 8. armáda. Šlo o takzvanou maretskou linii, kterou v Tunisku v místech na východ od Gábisu vytvořili Francouzi se zaměřením proti Italům. Bitvu Montgomeryho vojska zahájila na své pravé straně, přičemž po útoku začal na levé straně mohutný obchvat, ovšem po dvou dnech byly britské jednotky odraženy, načež ovšem na pravé straně udržovaly pořád tak silný tlak, že Rommel nasazovat snad veškeré své zálohy.¹²⁷ Konečně 26. března došlo k velmi účinnému útoku na levém křídle fronty, kdy velmi dobře dokázaly spolupracovat jak pozemní, tak letecké síly, díky čemuž bylo již celé maretské obranné postavení 28. března v britských rukou.¹²⁸

Rommelovi i dalšímu velení v severní Africe bylo naprosto jasné, že v podstatě není úniku a mohou se jen tvrdě bránit nebo se stáhnout do Itálie. Stažení vojsk zpět do Itálie i sám Rommel navrhoval Hitlerovi a Mussolinimu, ale dostávalo se mu pouze negativních odpovědí s tím, že jeho jednotky musí vydržet za každou cenu. Díky tomuto tvrdohlavému rozhodnutí byly německé

¹²³ Tamtéž, s. 140–142.

¹²⁴ KEEGAN, s. 145.

¹²⁵ HOYT, s. 143.

¹²⁶ MONTGOMERY, s. 137–138.

¹²⁷ Tamtéž, s. 139–142.

¹²⁸ Tamtéž, s. 142.

a italské jednotky odsouzeny k záhubě. Do 8. dubna se konečně spojily americké a britské jednotky u Gafsy a postupovaly směrem na východ a na sever, přičemž 14. dubna dorazily německé a italské síly ke svým posledním obranným postavením u Tunisu a Bizerte.¹²⁹

Spojenci zaútočili s obrovskou silou na nepřítele, avšak 28. a 29. dubna byli zastaveni. Ovšem po 5. květnu už Spojenci opět jen postupovali, jelikož již 6. května britský V. sbor drtivě porazil 15. tankovou divizi; dále se vydal k Tunisu za podpory dělostřelectva a přidavších se jednotek z americké 1. armády.¹³⁰

Především pak německé jednotky bojovaly opravdu zdatně a do poslední chvíle bojovaly s velkou vervou a odhodláním. Bohužel pro ně to však nestačilo a již 7. května byl dobyt Tunis, Bizerte, načež se německé a italské síly vydaly k poloostrovu Cape Bon.¹³¹ nepodařilo se jim ovšem zorganizovat žádný koordinovaný ústup, a tak když v noci spojenecké obrněné síly vjely mezi jednotky Osy, znamenalo to konec. 10. května bylo po všem a 12. května kapituloval italský generál von Arnim, pročež rozkaz ke kapitulaci vydal 13. května 1943 i maršál Messe a Spojencům se tak vzdalo na 248 000 italských a německých vojáků.¹³²

Toto samozřejmě znamenalo absolutní konec sil Osy v severní Africe. Rommel se mezitím stihl stáhnout, avšak měl naprostou pravdu v tom, co tvrdil. Kdyby totiž bylo italským a německým jednotkám umožněno, aby ustoupily například zpět do Itálie, mohly by být mnohem lépe využity v její konečné obraně. Jak již bylo ale zmíněno výše, díky tvrdohlavému jednání Hitlera i Mussoliniho, síly Osy nepřišly jen o Afriku, ale i jednu ze svých drahocenných armád, čímž opět významně vyčerpaly své lidské zdroje pro obranu svých evropských držav.

¹²⁹ HOYT, s. 156

¹³⁰ HOYT, s. 158.

¹³¹ Tamtéž, s. 158.

¹³² Tamtéž, s. 158.

5 ZÁVĚR

Co se týče prvotních neúspěchů italských složek ve válce v severní Africe proti Britům, bylo to způsobeno zejména velmi špatnou organizací, velením a vybaveností. Mussolini si byl až příliš jist, že jeho vojáci jsou schopni nějakého organizovaného útoku na britské pozice. Když Italy pak britské složky vymanévrovaly a dokázaly zasazovat rozhodné a relativně rychlé údery, italský voják, nezvyklý vojenské drilu, jaký byl běžný například u Němců, velice rychle zmatkoval, stáhl se spěšně a neorganizovaně z boje, případně se rovnou vzdal.

Těchto situací samozřejmě Britové patřičně využívali, jelikož jejich armáda byla přeci jen lépe organizovaná, vybavená a zásobovaná, avšak i jim musíme vytknout, že když převzali iniciativu a začali své italské protivníky vyhánět ze svých držav a dále, mohli se také pokusit o finální akci, jež by zahнала Italy do moře a v praxi by velice ztížila případný přístup německých a italských jednotek zpět do Afriky. Ovšem tato chyba se stala zejména díky slibu, který dal nejdříve Chamberlain a následně Churchill, že za každou cenu pomohou Řecku, pokud to situace bude vyžadovat. Toto rozhodnutí se ukázalo jako naprosto nesprávné. Díky následnému odlivu materiálních i lidských zdrojů, se následná situace v severní Africe změnila a Britové svůj postup zastavili právě kvůli rozhodnutí vlády.

Můžeme tedy jen konstatovat, že když do Afriky připlyly první německé jednotky, Britové již ztratili rozhodnou iniciativu a od té doby se situace změnila v jakousi sinusovou křivku, kdy se dařilo Němcům a Italům, dařilo se opět i Britům, avšak v první polovině roku 1942 byli Britové již na všeobecném ústupu až k Egyptu, v němž se nakonec postup německo-italských jednotek zastavil. Především byl hlavní problém v zásobování Rommelových jednotek, ovšem i udatná obrana Britů v první bitvě u El Alameinu stojí za zmínku. Britům se pak naštěstí začalo dostávat dostatečných materiálních a lidských zdrojů, a tak se britské velení v čele s Auchinleckem začalo připravovat na ofenzivu. Toto si ovšem velmi špatně vyložil britský ministerský předseda. Churchill Auchinlecka nahradil, protože si ve své podstatě myslel, že jen sedí na místě, nic nedělá a zdržuje. A i když se v tomto Churchill mýlil, byl nakonec Auchinleck

nahrazen Alexanderem a Montgomerym, kteří však byli naštěstí pro Brity také dostatečně schopní, a tak již v říjnu zahájili rozhodující a především velmi úspěšnou ofenzivu proti Rommelovi.

Britové se samozřejmě potýkali s určitými potížemi, avšak Rommel měl tu nevýhodu, že Hitler i Mussolini podstatně znevažovali velikost britských sil v Africe, a tak když se během druhé bitvy u El Alameinu rozeběhla i Spojenecká operace s názvem: Operace Torch, Rommel už se v podstatě mohl jen bránit a mírnit hněv svých nepřátel z jedné strany, následně z druhé strany a tak dále. Britské síly v té době disponovaly již opět obrovským množstvím lidských i materiálních zdrojů, jimiž se doslova převalily přes Rommela a ten se následně většinou pouze bránil.

Mimo jiné v africké kampani působily i různé a celkem zvláštní, nové jednotky, mezi něž se řadila SAS (L Detachment), jež dokázala pronikat za nepřátelské linie a způsobovala zde veliké problémy v podobě sabotáží, jež měly za následek velké ztráty různých materiálních zdrojů, především pak letounů. Tato jednotka také částečně, i když samozřejmě nepatrně, ovlivňovala průběh války, zejména pak v polovině roku 1942, kdy se jí podařilo zničit desítky letadel a možná i díky tomu proklouzlo na Maltu několik lodí z konvoje, jež na tento strategicky důležitý ostrov ve středomoří přivezl velmi důležité zásoby, bez kterých by už Malta možná dlouho nevydržela. Tato jednotka se uchytila a následně působila chaos a zmatek v nepřátelských řadách a v konečných fázích války v severní Africe, se nakonec připravovala na své další nasazení v Evropě a to jak v Itálii, tak posléze v Normandii.

Rommel byl samozřejmě výborný vojevůdce, a tak i přes naprostou převahu Spojenců dokázal relativně dlouho vzdorovat. Dokonce se mu podařilo zaútočit proti Američanům na západě, ovšem když Britové z východu opět zatlačili do Tuniska, bylo téměř jasné, že tento boj je marný, protože Rommel jednoduše neměl dostatek zásob. Rommel se pokusil alespoň navrhnout stažení vojsk zpět do Itálie, ovšem díky tvrdohlavosti svých nadřízených pak síly Osy ztratily kolem 250 000 bojeschopných mužů, kteří při svém posledním vzdoru poblíž Tunisu padli do zajetí. Toto je jedna z rozhodujících informací, jelikož

právě díky této ztrátě pak síly Osy mohly klidně postrádat toto množství jednotek při obraně jakýchkoliv svých pozic v Evropě (ovšem není to podmínkou).

Bod zlomu ve válce v severní Africe jsme si již představili. Tím hlavním a rozhodujícím byla především druhá bitva u El Alameinu, ale musíme si uvědomit, že nebýt jistých velmi pochybných a politicky orientovaných rozhodnutí, jako například stažení části armády do Řecka, mohlo být v Africe rozhodnuto již mnohem dříve a její materiální i lidské zdroje mohly být využity na jiných místech. Avšak podle všeho bychom mohli usoudit, že právě díky politickému vměšování se do vojenských záležitostí, ztratila Velká Británie v rozhodujícím okamžiku iniciativu (a znovu ji nabyla právě až ve výše zmíněné bitvě u El Alameinu) a její pozice v severní Africe byly do poloviny roku 1942 velmi vážně ohroženy. Z tohoto důvodu můžeme vyvodit závěr, že kdyby válka v severní Africe skončila dříve, možná mohlo dojít o něco dříve i ke změnám na evropském kontinentu, avšak díky schopnému německému velení Rommela byly tyto možnosti oddáleny nejméně o rok a půl.

Ovšem spojenecké akce byly nakonec naštěstí natolik účinné a mohutné, až došlo k totální porážce Italů i Němců v severní Africe, která měla za následek následné přípravy a spojenecké vylovení na Sicílii, následně pak v Itálii, čímž započal první postup západních sil Evropou. Faktem však zůstává, že průběh bojů do značné míry ovlivňovali i jednotliví političtí vůdci, díky jejichž zásahům pak zpravidla docházelo k naprostým selháním a neúspěchům na frontě.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BERGER, Pavel, *Naši v poušti*, Praha 2002.

BROD, Toman, *Tobrucké krysy. Osudy a boje československých vojáků na středním východě v letech 1940–1941*, Praha 2008.

COLLIER, Richard, *The War In The Desert*, New Jersey 1979.

HOYT, Edwin P., *Boje v severní Africe*, Praha 2003.

HUSTON, James A., *Tactical use of Air Power in World War II: The Army Experience*. In: *Military Affairs*, 14, 1950, 4, s. 166–185.

IRVING, David John Cawdell, *Rommel. Liška pouště*, Brno 1995.

KEEGAN, John, *Churchillovi generálové*, Praha 1991.

MACINTYRE, Ben, *Rogue Heroes. The History of the SAS, Britain's Secret Special Forces Unit That Sabotaged the Nazis and Changed the Nature of War*, New York 2016.

MCCLOSKEY, Joseph F., *British Operational Research In World War II*. In: *Operations Research*, 35, 1987, 3, s. 453–470.

MONSABERT, Joseph Goislard, *North Africa in Atlantic Strategy*. In: *Foreign Affairs*, 31, 1953, 3, s. 418–426.

MONTGOMERY, Bernard Law, *The Memoirs of Field-Marshal the Viscount Montgomery*, London 1958.

MOOREHEAD, Alan, *Montgomery*, London 1947.

MOSLEY, Leonard, *The Battle of Britain*, New Jersey 1979.

ODSTRČIL, Michal, *Bitva cizinecké legie: Bir Hakeim*, Brno 2013.

SEEMANN, Richard, *Poločas války*, Středokluky 2005.

SMITH, Peter C., *Massacre at Tobruk: The British Assault on Rommel, 1942*, Mechanicsburg 2008.

STRAWSON, John, *Bitva o severní Afriku*, Praha 2012.

THOMAS, Davis, *The Importance Of Commando Operations In Modern Warfare 1939–1982*. In: *Journal of Contemporary History*, 18, 1983, 4, s. 689–717.

URBAN, Mark, *Generals. The British Commanders who Shaped the World*, London 2006.

WALKER, David A., *OSS and Operation Torch*. In: *Journal of Contemporary History*, 22, 1987, 4, s. 667–679.

YOUNG, Desmond, *Rommel*, Praha 1995.

7 RESUMÉ

The subject of this undergraduate thesis is to provide brief information about the events and the main turning points in North Africa during the Second World War, especially from the British point of view. North Africa has been in the point of interest of several countries, but Italy was that one country which was the most ambitious about it.

In some time Italian troops attacked the British, but the British drove them to really hasty retreat without a chance of an Italian victory. But the problem was that Italy had one strong ally. Germany sent help to the Italians with one of their best commanders, Erwin Rommel. Their main task was mainly to defend positions of Italians, but Erwin Rommel had another tactic. He wanted to push the enemy as far as possible. With some successes and failures on both sides, he managed to push the British forces almost to Alexandria but he has been stopped on the line of El Alamein.

This was the main turning point of the war in Northern Africa for British forces. With a new blood in command, Commander-in-Chief of Middle East Command, Alexander and General Officer Commander-in-Chief of the British Eighth Army, Montgomery, Rommel has been pushed back to Libya. In the meantime, Operation Torch has been launched in the west. Rommel had to retreat a bit more.

After Second Battle of El Alamein and also after the Operation Torch, there were still some problems on the side of Allied forces, mostly in the western part of the warfare with Americans but in fact the war in the Northern Africa was almost over. At last, German and Italian surrendered in mid-May near Tunis. The war in the Northern Africa was finally over.